

D. Erasmi Ro. Apologiae duae. In priore pala[m] refellit quoru[n]da[m] seditiosos clamores apud populu[m], & magnates, quibus ut impie factu[m] iactitant, q[ue] in euangelio Ioan. uerterit. In principio erat sermo. In posteriore, quae nihil habet, necq[ue] nasi, neq[ue] dentis, neq[ue] stomachi, neq[ue] unguium, r[espo]ndet duabus inuectiuis Eduardi Lei, nihil addo qualibus, ipse iudicato lector.

<https://hdl.handle.net/1874/433095>

D. ERASMI

Ro. Apologiae duae. In priore palam refellit quorundam seditiosos clamores apud populū, & magnates, quibus ut impie factū iactitant, quod in euangelio Ioan. uerterit. In principio erat sermo. In posteriore, quae nihil habet, neque nasi, neque dentis, neque stomachi, neque unguium, rident duabus inuectiuis Eduardi Lei, nihil addo qualibus, ipse iudicato lector.

ERASMVS RO

terodamus lectori S.

D Rodijt repente liber Eduardi Lei, q̄lis sit ipse, quādo in me scriptus ē, nihil pronūcio. Prudēs lector ex re iudicabit. Illud interim ex omnibus impetratum uelim, ut tantisper suspendāt sententiam, donec mea prodeat respōsio. Apologijs illius hoc triduo respondi, rem difficillimā conatus, ut conuictijs absq̄ conuictio rñderem. Nūc ad annotationes illius accingor. Et rei dabuntur dies decem ad summū, cum ille plus q̄ biennium insumpserit, licet olim patrono plures soleant infundī clepsydræ, quā actori. Vale lector, & alteram aurem mihi seruato integram.

D. ERASMVS
ROTERODAMVS AEQVIS
lectoribus S. P.

D LIM ADMIRATVS EST HOMINERUS, rei calamitosissimæ, nēpe belli, nihil esse satietatem mortalibus, cū somni, cibi, potus, choreæ, cātionis, cæterarūq̄ rerū suauitū sit satietas. Ego demiror esse, quos pertinacissimo studio iuuat, subīde nouos excitare tumultus in perniciem, & studiorum, & Christianæ pietatis. Nuper quidam & theologiæ, & religionis professione uenerabilis, & episcopali dignitate insignis Londini, in frequenti concione, exorsus apud populū de charitate dicere subito coepit debacchari in nostrā translationē, magnis tragœdijs exagitans, quod in euangelio Ioannis uerterim per uerbo sermonem. Et hūc locū ita produxit, quasi iam haberet, quod nec excusari posset, nec ullo prætextu palliari. Ecce, inq̄t, nobis tot ita annos doctoribus denuo redeundū erit ad ludos literarios, Nā cū hactenus annis plus mille, tota ecclesia legerit, In principio erat uerbū, nunc tandem si supis

placet, docebit nos græciffans aliquis, In principio erat sermo. At Aug. cū ondat græcam dictionē logos, latinis significare & ybum, & rationē, tñ placet ei magis uerbi, q̄ rōnis uocabulū in eo loco. Nā uerbū magis quadrat ad significātiā secundā p̄sonā in diuinis, prop̄ rōnes, quas Augusti. al. legat. Sed eas, inqt, rōnes isti græciffantes nō intelligūt, & audent tñ contaminare scripturas. Cū existimaret rem pulchre demonstratā, coepit implorare auxiliū præfecti Londinēsis (nā istū ad erat ex more) ac ciuū Londinēsiū, ne sinerēt eiusmodi trāslationes nouas, q̄ scripturæ sacræ subuerterēt autoritatē, serpe latius. Eodē ferme tpe Bruxellæ in ede diuæ Gudulæ, Carmelita qdam, nō addam nomē, cū ille metum nō suppresserit, in populi frequētia e suggestu, in cætera dixit esse quēdam Erasimū, qui nō uereret corrigere euangeliū Ioannis. Huic nō dissimilē fuisse tumultū Parisijs ex amicorū literis cognoui. Eadem blaterant passim apud magnates Aulicos, in cōuiujs. Primū q̄ seditiosum est hec uociferari apud impitā multitudinē, apud coriarios ac mulierulas, a q̄ iudicio, dūtaxat i his rebus, minūm absunt p̄mores Aulici. Nos illa doctis scripsimus, non pplō, neq; secus i templo legimus, q̄ alij legūt. Nec hoc egimus cū Potifice, ut tolleret ueterē trāslationē, sed ut hac nra domi collata, illa & dilucidior esset, & minus deprauata. Nūc nō solū euulgāt seditiose, qd erat iter eruditos differēdū, sed fallūt etiā pplm, q̄ magis irritēt. Etem cū audit plebecula eē quēdā q̄ corrigit euāgeliiū Ioannis, nō itelligit me tractare de cōmoditate ytendi, sed arbitrat me dānare qd scripsit ipse Ioannes. Neq; secus interpretat, cū audit eē qui corrigit p̄cationē dñicā, & magnificat, aliāq; id genus. Neq; ppl's tm sic interpretur, uerpetiā qdam, q uulgo rabini uolūt h̄ri. Digito designare possum, si ueli. Sūt em q uix norint Ioannē aliū scripsisse q̄ latine. Nō me clā est magna ex parte ludi opam, quæ his refellēdis sumit. Sed tñ qd ad ybū & sermonē attinet paucis tñdebo. Pricipio singam? i sacris libris, nusq; sermōis uoce, notari filiū dei, agedum, nū nefas eēt appellare, cū iuxta hoc sic ualeat sermōis, & ybi uocabulū, cū de rebus hūanis loq

Nam diuinas nullae uoces humanae proprie exprimunt. An
quia p̄r deus, t̄m dicit̄, ideo mihi non licebit uocare parentē,
aut genitorē: Filius quia sic semper appellat̄, nō poterit ap
pellari natus, aut p̄les, aut aliud qd̄ idem polleat: Quod si
utraq; uox & sermonis & uerbi reperitur in sacris libris, ut
imox docebimus, superest ut conferamus utra magis expri
mat gr̄cam uocē λόγος, quae, cum sit polysemos, nunc oīo
nem, nūc rōnē, nunc cōputū, nunc sermonē significās, quae
t̄m omnia putat Hieron. aliq̄ pacto competere in filiū dei, t̄m
magis placuit latinis, uerbi aut sermōis uocabulū. Nam qd̄
Augustinus docet uerbi uocabulū aptius notare filiū dei, q̄
rōnis, nihil ad me ptinet, Cum ego sermonē cum uerbo cō
ferā, non cū rōne, & ita praefero sermonē, ut uerbū nō reici
am. Qd̄ nos proprie uerbum dicimus, Graeci ῥήμα uocant,
qd̄ opinor nusq; in diuinis libris usurpari p̄ filio dei. Neq;
t̄m inficior apud Latinos autores, aliq̄ties uerbum usurpari
p̄ dicto quopiam breui, ueluti puerbio aut sn̄a. Verius t̄m
& usitatius exprimit λόγος, oīo & sermo q̄ uerbum. Postre
mo ut nihil intersit inter uerbum & sermonē, certe generis
congruentia magis cōmendat sermonis uocabulū, aliq̄ ma
lim oīonem, q̄ sermonem, qd̄ sermo frequent̄ sit confabula
tio multorū familiarit̄ colloquentiū. Nam ut mollius ē, ser
mo diuinus factus est hō, q̄ oīo diuina facta est hō, ita duru
us esset, uerbum factū est hō, nisi mollitet cōsuetudo. Res
igit̄ non erat exagitanda tumultu, etiāsi nusq; hactenus del
filius dictus esset sermo, p̄sertim in priuata lectione. Nūc id
multo minus oportebat fieri, cum & in libris sacris, & apud
doctores orthodoxos comperiat̄ Christus dictus sermo. Pri
mū quod legimus libri, qui sapia inscribit̄, ca. xvij. Omnia
potēs sermo tuus dñe exiliēs de caelo, a regalibus sedibus ue
nit, ecclesia tot iam saeculis interp̄rat̄ & canit de Ch̄o. Di
cet quispiā semel dūtaxat reperit̄ hoc in sacris uolumibus.
Demus ita esse, qd̄ mox, pbabo secus h̄re, t̄m hoc semel post
tū, ecclesia toties recinens facit, ut frequētissime dictū uideat̄.
Ac ne quis sit oīno tergiuersādi locus, Diuus Thomas ex
plicans locū ex epistolae Pauli ad Hebraeos, cap. iij. & hoc

adducit testimoniū de filio dei, sed p̄stiterit opinor ip̄ius uer-
ba subscribere. Ista (inquit) litera de se uidet̄ h̄re difficultatē,
t̄n considerādo aliā translationē, planior est. Vbi em̄ nos ha-
bemus sermo, in gr̄co h̄r logos, qđ est idem, qđ uerbū. Vn-
de sermo. i. uerbū. Et sic etiā exponit Aug⁹ illud Ioan. xij.
Sermo quē locutus sum. i. ego ip̄se, qđ sum uerbū. Sap. xvij.
Oipotens sermo tuus dñe exiliens de coelo, a regalibus sedi-
bus uenit. Et s̄c̄r̄ hic, sermo dei uiuus. i. uerbū dei uiuū. Ha-
ctenus illius uerba recensuimus, ex quibus liquet illū nullū
facere discrimen int̄ sermonē & uerbum. Liquet itē ex tota
illius interpretatione, locū hunc accōmodandū esse Christo.
Quin & glossa, quā uocant interliniārē, hunc eundē locū
interpretat de Christo. Sermo (inquens) dei. i. filius dei, ut ne-
addam, quā sequunt̄ in eandē sn̄iam. Consentit Lyranus,
& Hugo Cardinalis, qñ quidem his apud q̄sdam est summa
autoritas. Neq; dissentit glossa, quā uocant ordinariā, cui
eōi Theologorū consensu plurimū est ponderis. Compago
(inquit) d̄r̄ iūctura ip̄ius sensualitatis & rōnis, quā uidet filius
dei. Hęc fortassis submolesta fuerint erudit̄is, sed agimus
cum his, apud q̄s hęc plus ualent, q̄ ea, quā sunt eruditiss̄-
ma. Quin & illud qđ legitur Sap. ca. xvi. Neq; herba, neq;
malagma sanauit eos, sed tuus dñe sermo, qui sanat oīa. Et
glossa, quā uocant ordinariā, & Hugo Cardinalis interpre-
tant de filio dei, qui sermo dictus sit p̄ris. Ad hęc diuus Cy-
prianus cū alijs locis cōpluribus utit̄ sermone p̄ uerbo, tum
in lib. ij. aduersus Iudæos cap. iij. testans plar̄isq; canonicæ
scripturæ locis, ubi nos hodie legimus uerbū, olim ecclesiā
legisse sermonē. Cum em̄ titulus capit̄is sit, Qđ Ch̄s idem
sit sermo dei, qui titulus in uetustis codicibus nō separatus
est, sed sic admixtus, ut uerisimile sit ip̄sius esse Cypriani.
Subiiciunt̄ hęc testimonia in psalmo. xliij. Eructauit cor
meū sermonē bonū. Existimat em̄ Cyprianus hęc esse uer-
ba p̄ris, ex se p̄gignētis filiū. Ac rursus, Sermonē dei coeli
firmati sunt. Itē apud Esaiam. Verbum cōsummans & bre-
uiās in iustitia, qm̄ sermonē breuiatū faciet deus. Itē in psal.
Misit sermonē suū & curauit illos. Itē in Apocal. Et ecce

equus albus, & q̄ sedebat sup̄ eū uocabat̄ fides & uer⁹, & quā
iustūq; iudicās & p̄liatur⁹, eratq; cooptus ueste cōspersa lan
guine, & d̄r nomen eius sermo dei. Citat̄ ibidem & hūc ex
Ioāne locū in p̄cipio erat uerbū, in q̄ nō nihil suspicor scri
ptorē ex sua mēoria, p̄ sermōe mutasse uerbū, quē admodū
frequent̄ accidit. Qd̄ ut alicui dubiū uideat̄, Certe e duob⁹
alter⁹ necesse ē, ut Cyprian⁹ aut legerit in p̄cipio erat ser
mo, aut putarit̄ nihil prorsus interesse in uerbū & sermōe.
Alioq; nō r̄nderet titulo testimoniū hoc, cū cetera oīa r̄nde
ant. Id q̄ fiat etiā p̄babilius, Augustini v̄ba subscribā, enar
ratis illud ex Ioānis ca. xvij. Sermo tuus ueritas ē. Quid in
quit aliud dixit quā ego ueritas sum? Græcū q̄ppe euāgelii
logos habet, qd̄ etiā ibi legit̄, ubi dictū ē, in p̄cipio erat uer
bū, & uerbū erat apud deū, & deus erat uerbū. Et utiq; uer
bū ip̄m nouimus unigenitū dei filiū, qd̄ caro factū est, & ha
bitauit in nobis. Vnde & hīc poni potuit, & in quibusdā codi
cibus positū est, uerbū tuū ueritas est, sicut in quibusdā co
dicibus etiā ibi scriptū est. In p̄cipio erat sermo. In græco
aut̄ sine ulla uarietate, & ibi & hīc logos est. Sanctificat̄ itaq;
p̄r, in ueritate, id est, in uerbo suo, in unigenito suo, suos hā
redes. Hactenus Augustini uerba retulimus, ex quibus palā
est in nonnullis codicibus olim fuisse scriptū. In p̄cipio
erat sermo, & sermo erat apud deū, & deus erat sermo, quē
admodū cōiicio legisse diuū Cyprianū. Palā est Augusti
ni iudicio, nihil interesse, utrū uerbū legas an sermōe, Palā
est eiusdē iudicio, in euāgelio Ioānis Christū appellari ser
mōe. Sermo tuus ueritas est. Idem Augustinus enarrans
capit̄ Ioannis euāgelistæ. xij. scribit̄ hūc in modū. Cū ue
ro dixit, qui spernit me, & nō accipit uerba mea, habet qui
iudicet eum. Expectantibus aut̄ quis nā ille esset, secutus ad
iunxit. Sermo quē locutus sum, ille iudicabit eum in nouissi
mo die. Seipsum quippe locutus est, seipm̄ annūciavit. En
rursus hoc quoq; loco palā dei filius sermo d̄r, nō uerbū. Ne
ep̄iā disputo, quantū tribuendū sit huic interpretamēto Au
gustini. Mihi satis est, qd̄ ille non abhorruit a uocabulo ser
monis. Idē libro de trinitate primo, scribit̄ his uerbis, tractās

euāgelij locū, quē nō citaui⁹. Sermo quē loquutus sum,
ille iudicabit eū ī nouissimo die. Quero itaq; quō intelligam⁹
Ego non iudicabo, sed x̄bū, qđ loquutus sum iudicabit, Cū
īpe sit x̄bū p̄ris, qđ loquit. Et hūc euāgelistē locū Aug⁹ ac
comodat ad filiū dei, demonstrans nihil interesse, inter ser
mōis, & uerbi uocabulū. Quorsū iā attinet ex orthodoxoꝝ
alioꝝ libris exēpla repetere, Cū Cyprianū habeamus auto
rem, quo mea snia non alius accessit propius ad pectus apo
stolicū, cūq; hoc Augustinū ac Thomā, ne quid dicā de rece
tioribus. Vnū tñ atq; alterū locū proferā ex Hieronymi li
bris. Isenarrās caput primū ex eplā ad Ephesos, scribit hūc
in modū. Nō qđ ali⁹ assumptus hō, & ali⁹ sit sermo qđ assum
psit, sed qđ un⁹, atq; idem p uarietate causarū, nūc sublimis,
nūc hūilis p̄dicet. Rursus eodē cap. ut quō dñs n̄r Iesus ch̄s
est sermo sapiē, x̄itas, pax, iustitia, fortitudo, ipē sit etiā gl̄ia.
Nū huic religio fuit dei filiū appellare sermonē: Iā Prudenti⁹
in hymno, quē canit chor⁹ eccl̄iasticus. A des p̄r sup̄ me, quē
nemo uidit unq; p̄risq; sermo Ch̄i. nūqđ x̄itus ē dei filiū ap
pellare sermonē. Poeta ē īquiēt, est, sed tm̄ spirās tū sc̄timo
nia, tū sacrae eruditōis, ut mereat̄ int̄ grauissimos eccl̄iē do
ctores annumerari. At Hilarius li. de trīni. scđo prima spe
cie uideri pōt negare filium dei dici posse sermonē, cū pen
it⁹ introspicētī, plane uocet. Sic em̄ scribit. Cessat sonus uo
cis & cogitatōis eloquiū. Verbū hoc res ē, nō son⁹, natura
nō sermo, de⁹ nō ianitas ē. Hacten⁹ Hilarius. At nō pp̄dūt
hic sermonē accipi p sermōe hūano, qđ sit organis corporeis,
& aeris īpulsu pellit tympanū auriū. Is sermo accēs ē, nō res
p se sublitēs. Talis nō ē ch̄s. Imo nihil phibet, qđ min⁹ eodē
loco potuerit ponere x̄bū. Natura ē, nō x̄bū. Sigđē natura
substantiā uocat, cui opponit sermonē, uelut accēs. Atq; ibi
dē paulo sup̄ius, Cū ait, In p̄cipio erat, qđ sermo cogitatōis
aeternus ē, cū qđ cogitat sit etern⁹, nōne palā uocat ch̄m eter
nū sermonē ex aeterna mēte p̄ficiscētē. Nō arbitror opera
p̄ciū in re tā manifesta ut uel ceco appareat, p̄la cōgerere.
Nūc illud mihi perpende, qđ quis es cādide lector, qđ est alia
nū a sinceritate Christiana, nulla de causa tam odiose in fa

inā alienā debacchari apud pplm, & indoctā p̄bentē seditionis clamoribus ad lapides p̄uocare. Fingāt me nōnihil lapsū in eo, qđ p̄ uerbo sermonē uerterim, quid minus conueniebat, qđ hęc disputare apud p̄miscuā multitudinē: imo nō disputare, sed latrare. Si tot locis ī sacris uolumibus Ch̄s dī sermo, atq; iō etiā in euangelicis l̄ris, Si hoc publice legitur, & canit̄ in tēplis, etiā ab ijs, qui me lapidant, Si recitat̄ ī scholis, si ab hac uoce non abhorruerūt, neq; ueterū, neq; recentium orthodoxorū auctores, si tam p̄batis autoribus nihil interest, sermonē dicas an uerbum, imo si sermonis uocabulū, & cōmodius est, & mollius, & gręcā uocē λόγος rectius exprimit, mihi tantos ciunt tumultus, in ope, qđ nec in templis, nec in scholis legit̄, sed ī cubiculis dūtaxat, ubi ē fas & apocrypha, & hęreticorū libros legere, ita uerterim, ut olim publica legit̄ ecclia: Si impiū, si blasphemū, si capitale ē, Ch̄m appellare sermonē, aut añ me, aut mecū dānēt optet tot egregios ecclia: p̄ceres, Cyprianum, Aug. Hiero. Thomā, Hilariū, imo totā eccliam. Sin pie, si ex consuetudine, & p̄risca, & horū tēporū ecclia:, si ex auctoritate p̄batissimorū patrum, Ch̄m uocamus sermonē patris, cogita qđ sit atrox iniuria hoīem bēnemerentē in publicis cōciōibus p̄p̄o lapidandum tradere, & occidere innoxiiū. Quid em̄ refert manu occidas an lingua: Si Paulus nō liberaf̄ ab homicidij crimine, qđ ip̄e nō attingēs lapides, seruarit uestimēta lapidatiū, imo graui⁹ admisit scelus, uelut oīm lapidatiū manibus inferuiēs, qđ si un⁹ e lapidatiū numero fuisset, qđ dicemus de his, qđ studio p̄uerso, & animis deuotis uulgus imperitū in exitum hoīs incitat̄: idq; ex eo loco, unde ppl̄s audire solet doctrinā euāgelicā: A t̄q; id faciūt ij, qđ se p̄sitent euāgelicā doctrinā magistros, & p̄fectā religiōis columina. Illi principū & plēbis implorāt auxilia aduersus b̄nemerentē, Ego iustius eorundē implorē opē aduersus hm̄i seditionis petulantia, quæ nisi p̄cerū auctoritate coerceat̄, piculum est, ne in graue Ch̄rianae pacis p̄niciē exeat aliqñ. Vale lector, & ex hoc facto perpende quid illis tribuendum sit in ceteris.

¶ Finis prioris Apologiae. Sublequit̄ secunda.

ERASMVVS RO
TERODAMVS AEQVO LE
CTORI S. D.

BSECRO TE LECTOR,
quisquis es, qui Eduardi Lei con-
flictationem nuper obortam aduer-
sum me legisti, quando unquam
Ethnicus in Ethnicū ipotētus de-
bacchatus ē, q̄ ille Christianus in
Chriānū, sacerdos in sacerdotē, at-
q; etiā amicus in amicum. Nam
amicitiā ne nunc quidem in to-
tum renūciat. Quis unquam legit quicquam inimicius, aut
seditiosus. Celsus ex professo conuitijs impijs totam Chri-
sti tum uitam, tum doctrinam proscidit. A duersus hunc li-
bris aliquot depugnat Origenes. Sed quanto mitior ille in
Celsum, q̄ in me Leus. Expectabam equidem librū haud
quāq; edentulum, sed ille modis omnibus uicit expectatio-
nem meam. Non suffecit illius animo totus liber passim acu-
leatus, passim ad seditionem classicum intonans, nisi apolo-
gā apologia cumularet. Tametsi sua cuiq; fama chara est, ta-
men, ita me Deus amet, magis me cruciat, q; huiusmodi ui-
rulentis conflictationibus perit siml & fructus studiorū, &
tranquillitas uitae christianae. Atq; hac sane in parte Leus
per me feret palmam. Cedo arena, porrigo herbam, agno-
sco uictorem, idem facturum etiā si iuuenis essem, tū abest
ut senex cum iuvene putem mihi praeter decorū, plusq; mu-
lièrem rixationem esse suscipiendam. Feruntur, aut fructū
etiā hnt nonnullum humanae conflictationes, si citra rabi-
em consistant. Quo simul atq; excaudit pugna, quid aliud
est, q̄ foeda cōcertatio, duobus ceu gladiatoribus in arena cō-
missis. Nec aliud spectaculum, q̄ si uindemiator in uiatore,
aut nauta in nautā, auriga in aurigam, scurra in scurrā conui-

cia regerat. Proinde ne sine fine rixam pariat, testor, pri-
mum conuitijs non respondebo. Certe non regeram. Rem
ut habet exponam, idq; nudo sermone, & Attico more ^{et de}
^{πρόσωπ.} ne se queratur opprimi praesidijs eloquentiae, qua mi-
hi tribuit immodicam, quo simul & mihi fidem abroget, &
ipse magis uideatur ueritati niti, cum nulla re me grauet ma-
gis, q̄ orationis technis, ac uaficie, quascq; uerborum torre-
te quodam. Deinde carptim id faciam, ac paucis, ne tua stu-
dia diutius morer his nostris naenijs, tum argumentis breui-
bus agam cum illius annotationibus, quibus utinam & ille
fuisset contentus. Ita & sibi plus bonae famae conciliaffet
apud graues, & eruditos uiros, & minus nocuisset optimis
studijs, & meam opinionem leuius offendisset. Nam ex ar-
gumentis, ut cunq; me tractasset, poterat aliquid fructus ac-
cidere bonis studijs. Atque huc ferme tendit summa totius
operis Leici, ut secundae aeditionis gloriam magna ex par-
te sibi uendicet. Quae res si illi usq; adeo cordi e, ut tanto tu-
multu putet uindicandam, per me quidem licebit, ut non so-
lum ueniat in societatem huius laudis si qua e, uerum etiam
ut abolito nomine meo totum opus sibi asserat. Pleraq; sic
gesta sunt, ut citare testes non possimus, nisi conscientiam
utriusq;. De sua ipse uiderit. Ego meae Christum iratu im-
precor, si uel in illis duabus epistolis, uel in hac apologia uer-
bum unum mentiar sciens, aut hic mentiri uelim. Hoc opi-
nor mihi donabit Deus, in priore noui testamenti editione,
nihil sibi deberi. Atque utinam deberem multis, mo opus
exisset emendatius. Eam cum absoluisset Basilea, repero
Britanniam, quam mihi charam esse non nego, cui q; me plu-
rimum debere semper praeme tuli, cum multis alijs nomi-
nibus, tum hoc praecipue, q; non alibi possideam amicos, ne-
q; plures, neq; synceriores. His salutatis reddo me Brabantiae.
Sic enim uisum est principi Carolo, in cuius consilium tum
eram recens adscitus, ut in Brabantia sedem figerem ubi uel-
lem, sed maxime Louanij. Hic nihil mihi prius curae fuit, q̄
ut nouum testamētum denuo recognoscerem, id quod pa-
lam facturum me pollicitus eram iam tum in priore aeditio-

ne. Id aggressus sum primum Antuerpiæ, apud hospitem
& amicum meum Petrum Aegidium. Is huius rei testis esse
potest, cunctq; hoc duo famuli mei Ioannes Phrysius, & Iacobus
Nepos. Id ideo clam accurabam, q; uererer, ne si rumor
hic exisset, Frobenio sua uolumina domi manerent.
nam excuderat supra mille ducenta. Qua de re scripsimus
& Budæo, priusquam mihi Leus esset de facie notus. Hic
absoluta parte operis aliquanta, Bruxellam demigro, ita uolente
clarissimo uiro D. Ioanne Syluagio, tum regis Catholici
Cancellario summo. Hic idem ago, maiore etiam nisu, mensis
complures, conscio & adiutore etiã Cutberto Tūstallo, tum
Serenissimi regis Anglorum apud Carolum nostrum, & Maximilianum
oratore. Conscio clarissimo D. Hieronymo Buslidio, conscio
Petro Barbirio. Nec his solis tamen conscijs. Iam enim rumor
ut sit ad plures serpserat Bruxellæ. Primus omnium, qui
mihi admodum familiares erant, deprehendit laborem
meum iuuenis haud quaquam uulgariter doctus Ioãnes
Lodouicus Viues, per quem res serpsit etiam
latius, non sine meo dolore. Hinc Gandauum, mox
Brugas profecti, totum nouum testamentum, collatis utriusq;
linguæ uoluminibus, excussimus. Cutbertus Tūstallus
unum exemplar sat emendatum suppeditauit, & in
conferendis Græcis codicibus, quoniam id ab uno præstari
non poterat, fidelissimam atq; amicissimam nauauit operam,
nec paucis de rebus admonuit. Inde ubi princeps in
Zelandiam se recepit, ego Louanium commigro, non aliud
agens, q; egeram. Hic Lei notitiam nactus sum. Vter alterum
prior salutarit, nec admodum refert, nec satis commemini.
Etiam si ille ualde putat ad rem pertinere, ut prior ipsius
ædes adisse credat. Ac mihi sane tum non fuit iniucunda
hominis consuetudo, ut sum ad amicitiam amplectendam
perfacilis, & multorū iudicio, plus satis, etiã si non eē
nescius, illum paræ amice de me locutū, anq; nosset, aut
conspicatus eēt. Grata erat morū facilitas, placuit igeniū,
pbauit studiū. Ille tū græcissare cœpat, nec alia de re aliquādiu
fuit

inter nos sermo. Hac in re me sibi fauentem habuit, nam
adiutorem dicere, religio est. Tandem usq; ad cubiculi se-
creta processit familiaritas. Ostendo illi meos labores. Iam
em̄ opus ferme totum absolueram, nisi q; in hoc argumenti
genere nihil unq; satis est absolutum, sed subinde redit labor
actus in orbem. Ipse saepe uidit omnes undiq; p̄enas margi-
nes, chartas passim additas. Tot em̄ mensibus nihil aliud ege-
ram, homo, qđ pleriq; norunt, neq; somniculosus, neq; len-
tus. Tandem per occasionem indicat se quoq; nonnulla lo-
ca annotasse. Gaudebam. Hortor ut communicet. Nam qđ
ille multis uerbis inculcat, me improbis precibus perpulisse
hominem, ut relictis studijs suis, mihi seruiret, longe secus ha-
bet mihi crede. Sponte sua susceperat negotium, & sibi sus-
ceperat. Communicat chartas aliquot, sed singulas, & pler-
asq; dimidiatas, nec eas ordine, uerum nunc in Matthæum,
nunc in Paulum. Incertum uero quo consilio. Inter confe-
rendum sensi submolestum esse, q; alicubi dissentire ab illo.
Itaq; pactus sum cum homine, ita ius esset illi quæ uellet ad-
monere libere, ut mihi uicissim liceret, in opere primū meo,
deinde quod non uni cuipiam, sed orbi scriberet, ab illo nō
nunq; dissentire. Et hactenus res ciuilitate est acta. Tandem
prolatae sunt schedæ in quibus nonnihil erat aculeorum, ut
mihi quidem uidebatur præter causam. Adieci nonnullis lo-
cis duo aut tria uerbula, quæ forte ueniebāt in mentē. Nihil
enim minus suspicabar futurum, q̄ ut ea sic notata, ut ipse q;
scripsi uix queam legere, in suum dialogū esset relaturus. Po-
stremo ubi uideretur plus satis incandescere, adieci hæc. Me
nescio, certe post eum diem desijt mittere, desijt etiam saluta-
re. Et iam uultus erat alius. Ego suspicabar liguā aliquam im-
probam itercessisse, quæ mala pestis sepe dirimit bonas ami-
citiās. Post dies aliquot, forte fortuna offendo hoīem in tem-
plo canonicorum Martinensium. Rogo quā obrem factus
sit sui dissimilis. Negat illic esse locū explicandi. Nam ab-
soluebat, opinor, pensum precum uespertinarum. A beo, &
pergo facturus id cuius gratia uenerā. Aliquanto post in se

his Paschalibus utriq; prandemus apud Hadrianū Hebraeum. Lei uultus erat parū alacer. Sed tñ illic locus non erat hicce derebus cōmentandi. Ego nihil atrocioris mali suspicatus, repeto Basileam, a dīturus denuo nouū testamētū, nihil oīno mecum adferens Leicaz annotationū p̄ter unā pagellam, in qua describi curauerā quæ ille annotarat de genealogia Christi secundum Lucam, q̄ reseffet prolixior, & tum mihi non suppeteret ocium relegendī quæ sunt apud Annium, Philonem, Ambrosium, ac Hieronymum. Nec tamen ea mihi fuit usui, atq; utinam fuisset. Latuerat enim inter schedas, nec unq; reperta est, nisi cum excusis omnibus, pararem reditum. Eam duobus amicis tum ostendi, Capitoni, & Oecolampadio. Eram mutaturus chartam excusam, sed illi mecum negabant esse, cur quicquam mutaret.

Hæc non alijs argumentis docere possum, quam testimonio duorum famulorum, Ioannis Houij, & Iacobi Nepotis, quibus nihil chartarum erat occlusum. Porro Basileæ totum annotationum opus, rursus a capite, quod aiunt, usq; ad calcem recognoui, magnisq; auctarijs locupletauī. Sciūt me nihil mentiri, qui tum me familiariter utebant. Iam pars operis, quæ cōplectebatur annotationes, erat absoluta, altera nondum cœpta. Non enim uisum est Frobenio, ante nūdinas absoluere. Ita redeo Louanium periculose laborans. Vbi sum factus aliquanto recreator, audio rumorem esse spursum atrocem, Eduardum Leum innumeros locos taxasse in meis annotationibus. Demiror quid rei sit, & uix credo, nō ignarus etiam extra bellum esse multa inania. Hominem ad colloquium euoco. Expostulanti fatetur ille sibi trecentos locos notatos, cum ego dūcentos duntaxat accepissem ex rumore. Rogo quid accidisset, ut ex tali amico subito factus esset inimicus. Adducit causas tres. Primū quod nescio quis ex Angliā scripsisset ad me, cauere a Theologo, quo dicto se designatum interpretabatur. Deinde ex postulabat, quod se prouocassem ad dialecticam, quod hucus nunc etiam refricat. Postremo quod contempissem suas annotationes, minutias, ac nugas uocans. Ad primum

tum respondeo, id quod res erat, neminem ad me dedisse
litteras unquam, quæ Lei meminissent, siue in bonam partē,
siue in malam. Ad secundum æque uere respondeo, me nū
quam prouocasse eum ad dialecticam, sed in familiaribus
colloquijs effutisse me quædam nostratium dixisse. Veni
at ad nos Leus, docebimus illum dialecticam. Nec istamē
id dixerat amarulente, sed ludēs, nec a me narratum est odi
ose. Ad tertium, rogo num contemnere uideretur, qui
pro singulis schedis gratias ageret, per ministrum, perinde
quasi pro magno officio, ita ut a me factum nouit Leus ipse,
nec inficiatur. Et sane non inficior officium fuisse. Pro stu
dio certe debeo. A nnotationes, quas tum impartiji, haud eg
dem numerauī, sed erant pleræq; minutæ, ac de rebus minu
tis, ex quibus admodum pauca mihi fuerunt usui, & hactē
nus fuerunt, ut loca quædam attentius relegerem, quæ una
fuit de sponso & sponsa, altera de principio in Ioanne. Et
tamē pro omnibus gratias egi, quasi ualde pfuissent oēs. Ne
q; em fieri potuit, qn multæ eēt iam supuacaneæ, nimirum
ope maxima ex pte absoluto, nisi forte putat nullos mihi eē
oculos, neq; quicq; actum tot autoribus relegēdis, toties cō
ferendis exemplaribus. Nam Augustini, Ambrosij, Hieronij,
Hieronymi, Chrysostomi, Theophylacti libros, si non ex
cussi, certe percurri huius negotij gratia. Testatur hoc poste
rior æditio crebris horum nomenclaturis. Ad hæc negabam
me meminisse, qd eas appellassem nugas, ac minutias. Et si
maxime appellassem, nō esse causam, cur ex amico fieret ho
stis, præsertim citra expostulationē. His ita dilutis, rogo qd
decreuisset de locis a se annotatis. Ac primū hortor, ut ani
mo Christiano sua communicet, me, si quid esset grauioris
momēti correcturum mea iactura. Nam sic altera pars ope
ris erat excusa, ut totum opus intra sex menses non esset p
diturum. Me ingenue testaturum, cui lector hoc commodi
tatis deberet. Hoc ubi negasset, ad proximum uenio. Veni
remus in rem (ut aiunt) præsentem, & uolumen annotatio
num posteriorę, (nam uolumen unicum mecum aduexerā)
conferremus cum illius annotationibus. Cum ne id quidē

illud probaretur, prouoco ut librum euulget communi periculo. Cum ille negaret id fore ex dignitate mea, respondeo me malle eam subire aleam, quā iuidā rumoris diutius premi, qui sapenumero ita rem maior est, ut umbra corpore. Hic ille coepit ad arbitros prouocare. At se de episcopo Rossensi meminisse, non refragor admodum. Mihi sane non liquet, certe de Atensi memini. Hic non nihil hærebam, sic mecum cogitans. Si recuso iudicē, offendam A tēsem, sin accipio, uidebor opus iā aeditū denuo in iudicij discrimē reuocare. Et quid opus ē uerbis? Sic erat amicus A tēsis, ut illi nō sūderē toto pectore, uidelicet monitus aliēno piculo. Rūdeo nō opus esse iudice A tēsi, cum ille iam semel de ope pronuntiaffet. Etenim paucis ante diebus, quam ad iter accingerer Basiliēse, D. A tēsis ad cœnam uocat. Aderat. M. N. Nicolaus Edmondanus, ac Ioannes Lodouicus Viues. A cœna non nihil semoti colloquimur. Aio me proficisci Basiliāam, rogo moneat, si quid admonendum uideretur. Nam id ante tres menses roganti mihi se facturū promiserat, & quidē fraterna, ut aiebat, syceritate. Respondit sibi totum opus esse perlectum, uideri doctū iuxta ac pium. At malim, inquam, admoneri, quā laudari. Repetit eadem. Cur igitur, inquam, quidam uociferati sunt in opus meum, siquidem est quale tu prædicas? Erant, inquit, fateor, multa delata ad me priusquam legerē. Vbi legi comperi rem secus habere. Quid sis aediturus nescio, quod aeditum est, mihi ualde probatur. Cum respondiſsem hic omnia fore meliora, adiecit, oro ut istis sanctis tuis laboribus studeas bñmereri de Rep. Chriana. Quod narro sic habere, non inficiatus est A tēsis. Nā ex postulanti mihi, quod opus antea suo calculo comprobatum, nunc uerso, quod aiunt, pollice improbare, negauit se mutasse sententiam. A tē qui non mutas, inquam, cum perbas annotationes Lei, meo operi aduersantes? Probo inquit quasdam illius annotationes, nec ideo protinus improbum opus. Velut tu, inquit, quædā annotasti in Thomā, nec ideo tū non bonus autor est Thomas. Sed ad ordinem narrationis redeo. Cum dixiſsem Leo, quid opus ē rursus

Atensem iudicem facere, cum ille semel pronunciarit, & pronunciarit tam constanter. Respondit tanq̃ familiarius rem seriam dicturus. Si ita dixit A tensis, ergo mutauit sententiã. Esto inq̃, mutarit, mihi magis libet fidere priori, quã integer pronunciauit, quam huic, quam nunc laturus sit, p̃ te menses aliquot occupatus. Cæterum cum L eus urgeret, & omnino iudicem uellet, age inquam, ne hoc quidem recuso, modo uelit negotium suscipere, tametsi iniquum est. Vt rem in pauca cõferam, neu te tædio enecem optime lector, cum A tensis posceret tres menses, foreq̃ prospicerem, ut interim opus nouum penderet sub iudice, tanq̃ reum, non sine graui dispendio Frobenij, negaui tam diu posse rem differri. Nam opus breui proditurum, uellem, nollem. Itaq̃ A tensis librum remisit. Deinde rursus ago multis modis, ut L eus mihi suum librum cõmunicet. Ille nihil minus, q̃ hoc exorari potuit. Verè efflagitat, ut meum exemplar ipsi cõmitterem. Et facturus eram ni quidam, me nasutior, submo- nuisset, nihil aliud agere L eum, q̃ ut hinc suas annotationes redderet aduersum me instructiores. Proinde negaui æquũ esse, illi me credere librum meum, qui mihi non crederet suum. Itaq̃ nihil actum est hac quidem in re. A tensis tamen constanter in hac fuit sententiã, nec apud me tantũ, sed apud alios etiam testatus est, æquum sibi uideri, ut L eus mihi suas annotationes communicaret, quas in me scripisset, atq̃ illum parum se dignum facere. Interea uelut aura auctum incurrendum, indies gliscit rumor, dira minitantibus, qui L eo fauere uolebant uideri. Vt solent ad huiusmodi tumultus cõcurrere, qui pugnam hinc atq̃ hinc accendant. Liber operascribarum in exemplaria complura propagatur. Nam sextus Louanij fuisse descriptum, & ipse fatetur L eus. Apud Martineses, mox apud Minoritas. Postremo apud alium quendam sæpius descriptus est. Mittitur in Angliã, primum ad unũ atq̃ alterũ, mox ad plures, sic ut nullus esset, nec hic, nec apud Anglos, qui nesciret L eum in me scripsisse trecentas annotationes. Ego interim technis omnibus uenior librum, nullas non tendens insidias, uidelicet quo pa-

rator essem ad rindendum, si quando ille sua euulgasset. Sed frustra omnia, nam ille non paulo uigilantior erat in celando, quam ego in uestigando. Tentatus est scriba ille tertius, pmissa pecunia. Coeperat apud Atensem describi. Ol feceram, & iam duas pagellas interceperam, habiturus & ceteras, ni ex meo colloquio suboluiſſet Ateni, scribam non fat bona fide celasse rem. Id ubi sensit Leus, ab Ateni repetit codicem. Adnifus est meo hortatu ille quoq; quem Leus proditorem uocat, ut librum suis epistolis a Leo eliceret. Datum est negotium in Anglia non paucis. Hic mei laqueos alios alij tendunt, neq; quicquam profectum est. Tandem amici, qui mihi sunt apud Anglos cum Leo communes, illud agunt scriptis ad utrunq; literis, ut inter nos instauemus ueterem amicitiam, Leus librum suum premar, ego ueterum iniuriarum obliuiscar. Viderant opinor librum eiusmodi, ut magnum aliquod incendium excitare posset, praesertim in ea conspiratione, quae tum feruebat, hodieq; feruet aduersus bonas literas. Ego tamen non crederem fore, ut Leus perpetuo premeret annotationes suas, neq; non uiderem me, presso uelut in meam gratiam libro (Id em odiofissime passim iactabant Lei fautores) magis etiam grauatum, rumore ac suspicionem, tamen amicorum uoluntati me permitto. Coimus in colloquium Leus & ego, rursus ago, quantum possum, ut libri faciat copiam, me aediturum, si uellet, non aediturum, si nollet. Cum ille nullis rōnibus flecti posset, rogo tandem, quodnam esset mihi futurum praemium satisfactione cum illo concordiae, quando futurus esset, ut rumore magis etiam premerer, & alioqui nihil ad me fructus esset redditurum. Si hic esset fructus instauratae amicitiae, me praesertim re simultatem. Tandem pollicetur se capita annotationum mihi communicaturum. Roganti cur non eadem opera communicaret & librum, respondit inesse quae mihi mouerent stomachum. At nunc non mouent, inq; cum ab alijs leguntur: Malim apud me mihi dicas conuictum, q̄ apud alios. His ubi nihil ille commoueretur, rogo ad quem diem esset communicaturus ea capita. Obtulit, iterum roganti, nihil

respondit. Ego suspicās, ne hoc quidem facturum quod praemississet, aut si fecisset, quaedam modo designaturum, quae non multum ad rem pertinerent, non exegi, fateor quod promississet. Interim ubi nullus esset neque modus, neque finis factandi trecentas annotationes, coepi odiosius etiam puocare ad aeditionem, primum uerbis, mox per epistolam aeditam, sed quae sic haberet non nihil aculeorum, ut Leum extimulare posset, atrum facere non posset. Extat epistola, ut in proclui sit doctis & integris de ea iudicare. Et tamen multo antequam haec prodisset epistola, Leus iam tentarat librum suum committere typographis, prouocatus, ut ait, nescio qua syngrapha affixa foribus ipsius, quae nescio quid habebat in illum conuictum. Quae res mihi uehementer displicuit. Fortassis id qui fecit, fecit uel odio Lei, uel mei studio. At ego ut sciebam, ita saepe testatus sum, hisce rationibus nihil aliud effici, quam ut grauarent causam bonarum literarum, & aduersariorum causam redderent meliorem, denique alienarent ab se bonorum uirorum animos, quibus oportebat nos modestia, ciuilitateque commendari. Tentauit primum Antuerpiae, gaudebam, sperans fore, ut aliquae paginae recentes etiam manus uenerent in manus meas. Neque enim alio consilio cupiebam uere, cuius officinae opera Leus uteretur. Egerat cum Hillecolaeum Buscoducensem significauit, se nihil excusare eius modi, nisi meo permissu. Respondi primum, me nec hortaturum illum ad aedendum, nec impedimento futurum, etiam si cuperem exire librum. Tantum admonui, aduigilarent amici, ut ilico mihi fieret paginarum excusarum copia. Atque ita respondi, ne Leus queri posset apud suos, me autorem fuisse aeditionis. Neque enim addubitabam, quin liber esset prope em in lucem exiturus. Addo mihi non ingratum fore, si res ad sesquimensum differretur. Nam tum totus eram in absoluenda paraphrasi epistolarum ad Titum, ac Timotheum, uidelicet ut mihi esset otium respondendi. Respondet, etiam si id non monuissem, tamen ante natalem Christi, nihil futurum fuisse. Vbi uideo rem non succedere, adhortor ut pa-

gant, mihi gratissimum etiam futurum. Fatetur hæc esse ve-
ra typographus, uir neq; stultus, neq; male fidei, testantur
meæ ad Nicolaum Buscoducensem literæ. Deinde agitur
cum Gallo typographo. Rursus gaudeo, q; mihi maior eti-
am eēt spes illum corrumpendi in hoc duntaxat, ut paginas
excusas communicaret. Mitto qui explorēt, comperio rem
coeptam fuisse, sed rursus intermissam. Doleo, & accerso ty-
pographū. Horror ut instauret negocium. Ille nihil non p-
mittit. Quid hic referam lemmata, quæ congerit Leusi po-
sterioris apologiæ calce, qua respondet meæ ad Thomam
Lupferum epistolæ, rem ut ait, denuo ab ouo repetēs, quæ
nec ego potui sine risu legere, nec quisquam opinor erit, tā
patiens aut ociosus, qui sustineat me uel referentem, uel re-
sellentem. Famulus tuus uisus ē ingredi typographi ædes.
Quæro quid egerit, Abiurat typographus, Mox mutat pa-
cti fidem. Atunt allatam ad te primam chartulam. Dolum
meditatus est typographus, sed abs te pellectus. Aliaq; per-
multa his adsimilia. Quid uiderint alij nescio, chartam ipse
non uidi. Et tamen uidere cupiebam. Quin & hoc negocij
dederam amicis, ut si possent, efficerent, ut mihi mature uo-
luminis excusi fieret copia, ut impediretur æditio nunquam
egi. Atq; hic rursus Leus utitur arte sua. Quod alia dictū
est occasione, ad hanc causæ partem accommodat. In primo
illo colloquio, quemadmodum narraui, cum ille duas prio-
res conditiones non reciperet, prouocaui ut æderet librum.
Hac de re, cum ille altero quodam colloquio mecum expo-
stularet, q; procaciter prouocassē ad æditionem, id sibi esse
agre, respondi id quod res erat, me non simpliciter prouo-
calle ad æditionem, sed dixisse, citius curaturum me meo
sumptu, ut exiret opus, q̄ commissurum ut eo rumore gra-
uarer. Quid hoc ad præsens negocium? Nondum id tem-
poris quicq; agi coeptū erat cū typographis. Sed audi te q̄so
lector technā hac etiā magis bellā. Possem inqt noīare, cui
dixisti, tā pœnitere te, q; æditionē libri ipedisses. Et huius di-
cti autorē uult uideri grauiorē, atq; etiā mei studiosiorē, q; q
uelit quicq; mēiri, p̄sertim aduersū me. Quis hic nō statim

putet rem euictam esse? Non inficior tale quiddam dixisse
me. Impedimento fui, quo minus Antuerpiæ excuderetur,
qui nō dissimularim me captare, ut e manibus operarū char
tæ mihi traderentur, opere nondum absoluto. Id si non sub
odoratus fuisset Leus, liber Antuerpiæ fuisset excusus. At
magis in rem meam erat illic excudi, q̄ alibi procul, quod
postea factum est. Ita ut dixi res habet, nunc perpendat pru
dens lector, quam hic scite Leus linum, quod aiunt, lino
connexuerit. Talibus lemmatis me redarguit impuden
tis mendacij. Nec multo melioribus docet, quo minus pa
ctio cum Hillenio cœpta processerit. Ambiebat Hillenius
opus, tantum (ut ipse ait) lucrum ex eo facturum, post horu
lam mutatus recusaui, nō dubium, inquit, quin abs te actus
is, aut pecunia corruptus, aut minis deterrit⁹. Ac mox qua
si rem adamantinis argumentis euicisset, me appellat, rogās
ecquid pudeat tam impudētis mendacij, qui dixerim me do
lere, q̄ res ad nihilum reciderit. At qui hæc cum legeret Hil
lenius ipse, magis etiam & demiratus, & indignatus est, hæc
tam impudenter in se contingi, ac meditatur actionem iniu
riarum. Pergit linum lino connectere. Reliqui Antuerpi
am, Tu proximo consequeris curru, Descendisti, inspexi
sti currum meum, Testis unoculus. Hæc cum legerem, non
aliter eram affectus, q̄ si quis mihi narrasset somnium. His
atq; huiusmodi argumentis putat satis liquere, me technis
obstitisse, quo minus peractum sit aliquid cū Hillenio. Nisi
q̄ hæc esse uera, sedulo negat Hillenius. Porro cur ille mu
tarit sententiam, si tamen mutauit, ipse si libet, respondeat.
Ego cum illo nihil egi, neq; quisquam alius, me certe con
scio. Verum operæpretium est excutere duo caussa, quæ
lemmatis admiscet. Unoculum uocat meæ gloriæ præco
nem. Significans opinor, mihi non esse præcones alios. Nā
illum ut sordidum quempiam induxit. Ego sane nec mere
or præcones gloriæ meæ, nec affecto, quippe qui sententiā me
laudibus hmoi onerari uerius, q̄ honorari. Veruntamen cū
obscurum non sit, quales in re literaria proceres, quot, quā
taq; dignitate præcellentes uiri, usq; ad Cardinales, atq; ipm

etiam Romanum pontificem, ne quid dicam de primatibus
ac regibus, me frequenter, & scriptis suis ornarint, & uoce,
quorum attinebat cauillari in Vnoculum gloriae meae p-
conem: Si meos praecones contemnit Leus, quae so quos p-
ducat suos: Quod si clamitabit indignum me talibus pra-
conijs, plane mecum sentit. Sed interim quorsum opus erat
tam intemptiuo cauillo: Huic non admodum dissimile e-
quod addit, eo consilio rem per me dilatam in diem quadra-
gesimum, ut post absolutam Paraphrasim, concinnare epi-
stolam ad Lupsetum, quo fucus ac mendacijs omnium ani-
mos occuparem. Sic em senem & canum subinde alloquitur
iuuenis modestiae pene immodicae. Atqui de epistola,
tum ne somniabam quidem, sed ea res multo post in men-
tem incidit, ex occasione literarum, quas amicus quidam scri-
pserat ex Anglia, de rumore formidabili undiquaque spar-
so, non sine periculo meae opinionis apud multos, qui cre-
derent annotationes Lei, longe quae essent *Myroëras*. Deinde
sic meminit de concinnanda epistola, quasi mihi ad eam aut
similem epistolam non satis sit diei dimidium. Queritur si-
mili dolo sese exclusum ab omnibus officinis Germaniae, si
uellet suae salutis consultum. Ridebunt haec cum legentur,
qui Coloniae meas habent literas, quibus admono, uigilet,
ut quod excusum esset, ad me deportaretur, ne uero impedi-
rent aditionem. Iam Theodorici fidei diffidebat, qui mihi
sit tam iuratus. At quid appellat fidei: Bona fide sequi ex-
plar: In eo si quid esset admissum, poterat ipse castigator
operis oblitescere. Sin bona fide geri putat, quod celatur, ut
subito uelut ex insidijs erumpat liber, quando hoc unquam
a me factum est: Si sic fidebat suo libro, ut non metueret re-
spersionem, cur tantopere uolebat celatum: Sin diffidebat,
quantulum hoc erat lucri, ad pauculos dies inanem trium-
phum agere: Atqui cum tam sollicitus fuerit Leus, ut i oc-
cultissimo quopiam nido poneret hoc ouum, quod plusquam
biennio parturierat, ne quisquam sentiret pullum enatum, nisi
posteaquam esset iam factus uolucris, quis non intelligit illum hoc
captasse, quod mihi impingit, ut me nondum ad rindendum

parato, prior ipse lectorum anios occuparet. A c uel hoc ar-
gumento satis colliget prudens lector mihi non fuisse libri.
Lei, quod ipse toties repetit & inculcat, quasi quod per se fal-
sum est, uerz reddi possit sapius iterando. Si mihi uel quin-
decim dies fuisset exemplar, anteq̃ excuderet, ne sex q̃dem
dies ille lucrificisset. Sed præstat his omissis, ad institutã nar-
rationem recurrere. Rebus igit̃ hoc loco stantibus, data opa-
per Anglos, rumor est sparsus Louani, & ne quid illis dis-
fiderem, persuasum est & meis, ut ipi decepti me deciperet.
Lei librum formulis excudi Bonnæ, id est oppidũ sex mi-
libus passuum supra Coloniam Agrippinã. Ego qui & an-
nonnihil ea de re inaudieram, constãter nego mihi uideri ue-
rissimile. Neq̃ enim sat tutum esse illic rem aggredi, Sigdem
nec Antuerpiæ sat tutum erat futurum, si cognitum fuisset,
librum usq̃ adeo esse impotentem. Verz omnibus uno ore
asseuerantibus, ut rem compertam, emando illuc meo sum-
ptu, scribens amicis, ne rem impediãt, sed aduigilent, ut mi-
hi mox eius portionis, quæ iam esset excusa, fieret copia. Id
esse uerum literis ad amicos mea manu scriptis, atq̃ illorum
uicissim ad me doceri p̃t. Porro is rumor, hoc cõsilio spar-
sus erat, ut me a suspitione Parisiensis æditionis auerterent.
Tandem literis e Lutetia redditis, intelligo illic excudi uo-
lumen. Protinus & illuc lego quendam cum literis, ad Ni-
colaum Beraldum, admonens ne quid ob id factum essent,
molesti cuiquam Anglorum. Mihi cum uno Leo rem eẽ,
cæterum gentem esse charissimam, ad hæc ne quis stilum
acuere in Leum conuicijs illum aggrediens, etiamsi non
dubitarem quin liber illius scateret conuicijs, tantum cura
rent, ut mihi cum primis uoluminis fieret copia. Hæc nisi
doceri possunt literis ad Beraldum scriptis, non recusabo
haberi, quod me Leus uocat, nempe mendacissimus. Sed
antequam de Parisiensi æditione rescissem, redditæ sunt mi-
hi literæ a R. patre episcopo Rossensi, q̃bus aperit uir opti-
mum, prudens quidem & amicum consilium, atq̃ etiam salu-
tiferum, si in tempore fuisset datum. Et quod ad me sane p-
tinebat in tempore datũ erat, nisi literæ illius diutius hæsi-

sent in manibus negociatorum. Id erat huiusmodi, Ne periret fructus mei laboris, quo de Christiana ecclesia optime, ut aiebat ille, meritis essem, sibi uideri consultum, ut Leus persuasus ab amicis, mihi faceret copiam sui libri. Deinde res ira temperaretur, per aliquos idoneos, ut & eius annotationes exirent citra mei nominis iniuriam, & ego uicissim ita temperarem responsionem, ut ne quid læderem famam Lei. Nam rumorē esse tam late sparsum, ipsa etiam re, ut sit, atrociorē, ut expediret magis euulgari, quam premi quæ scripserat Leus. Non poterat rectius dari consilium nec a communi amico, utriusque nostrum amicus. Atque utinam idem in mentem uenisset ijs, qui me dissentiente librum premi mauerat. Sed paucis ante diebus quam hæc reddita est epistola, mea iam ad Thomam Lupsetum exierat in uulgus, & ante hanc æditam, Leus suum librum miserat Lutetiam. Itaque tamen si scirem propemodum ociosum fore, tamen uisum est hac de re cum Leo miscere colloquium. Habes optime lector, negocij summam, in qua si uerbum affinxi sciens, in meum ipsius caput imprecor, quicquid dignum est homine uanissimo. Non inficior me hominem esse, multis obnoxium uicij, certe uanum me nullus adhuc neque comperit, nec appellauit ante Leum, qui me non uno in loco mendacissimum uocat, non opinor quod ita sentiat, sed quo plus fidei suæ astruat narrationi, si mihi fidem ademerit. Nam qui hactenus me norunt, citius inculant, immodicæ cuiusdam libertatis, ac simplicitatis, quam mendacij. Neque uero regero in Leum, potest fieri, ut aut non meminerit, aut sibi suaferit, etiam si hoc ipse, ne quid dicam dolo, mihi nota per deo. Vnum illud habe persuasissimum acquisitum, ut si uix persuasum est hoc ijs, qui uel uiuunt nobiscum, uel in uero diffidet. Per se de confabulant. Is quidem nihil aliud opus erat narratione, nec illis hæc scribimus, alijs scribimus, quibus neuter nostrum proprius est cognitus, si quatenus omnino lectorus est hæcæ naxias tam frigiditas, ac pueriliter innoxiosas. Nunc carptim attingemus quædam ex illius narratione, & quod uerum est ingenue fatebimur.

quod secus diluemus, aut certe negabimus principio, quod
tam improbis precibus toties repetitis, quod toties ad motis
Incantamentis, toties tenlis pedicis, ac laqueis tandem illum
adegerim, ut intermissis preclaris illis studijs suis, ociocq; dul
cissimo susciperet prouinciam admonendi mei, mihi crede
lector, rhetorice magis quam uere, uerbis exaggeratum est,
nisi forte preces improbas appellat, quod subide gratias ego
pro missis schedis, ciuilitate agnoscens etiam qualescūq; offi
cium, cum ille me mortalium omnium ingratiſſimum appel
let, fortassis ob id, quod in posteriore ædicatione nullam illi
us fecerim mentionem, quod tamen nec ille petijt unquam,
nec ego sum ausus facere, incertus uellet ne sui fieri mentio
nem in opere, quod uidebatur expositum inuidiæ multorū.
Interim illud mihi perpende lector, quam hic inique mecum
agat Leus, testatur alicubi se reieciſſe delatam a me immor
talitatem, nimirum sentiens se nolle fieri sui mentionem in
meis scriptis, & tamen toties ingratiſſimæ extremæ reum
peragit, qui dissimulem per quem tantopere pſecerim. Re
ligio mihi fuisset illius nomen inserere libris meis, etiam si
nec annuisset, nec recusasset, nunc quæ fuisset improbitas id
facere, illo fieri uetante? Postremo (ut ingenue dicam) mihi
non uidebatur id, quod ex illius schedis accesserat, satis ha
bere momenti ad hoc, ut eius nomē insererem. Hic scio rur
sus me clamabit ingratum, qui studio eleuem illius in me
beneficium. Agnosco conuiciū, nisi primæ illæ schedæ,
quas apud se seruat mea manu notatas, si uelit ostendere,
plane declarabunt primas illas annotationes, tum paucas
fuisse, tum ieiunas. Quas utinam, sic ut tum erant edidisset.
Quod si has mihi communicasset, in quibus pugnat mecum
omniarum genere, in quibus admonet tam se uere, ob
surgat tam acriter, incessit tam inimice, uociferatur tam sedi
tiose, dubitandum non est, quin & ad hæc fuerim non nihil
responsurus, Cum ad alia, tum minutiora, tum mitiora re
sponderim. Imo nihil addubito futuræ, quin eruditi, quibus
est natus, sensuri sint, quicquid in hoc libro L. ei, neruosiſſus
est, ac solidioris eruditionis, sibiq; constans, aut quicquid est

stultioris, ac magis equabilis, alienū esse. Insciet hoc Le
us, quantū uelit, ego meam coniecturam suis aperiam locis,
cui nolim eē quicquid ponderis, nisi doctorū hoīm calculis ap
probet. Sed ut ad rem reuertar, Etiam si Leus non uetuisse
sui fieri mentionem, tñ non existimabam eē causam satis gra
uem, cur id facerem. Præsertim cum & alij monuissent nō
nulla, longe maioris momēti, quæ tñ nō sum ausus facere me
tionem. Quod si mihi nomenclatura facienda fuerat omnium,
quorū admonitu non nihil accessisset æditioni, famuli mei
fuerant cum honoris præfatione nominandi, quibus nego
tium dedi, ut in annotationibus ordinem inuersum restitue
rent, aut nonnunquam Græca cum Latinis conferrent. Sed de
hoc alias erit dicēdi locus cōmodior. Iam non est necesse re
sellere, quod scribit me accitis palponibus meis, ptulisse sche
dam, ipsius annotationibus plenam, quo illum deridendum
propinare, cū ipse fateat ex animi sui coniectura loqui sese.
Neque enim illius chartas cuiquid unquam ostendi, nec inspectatus sum
apud amicos, imo per paucis hac de re memineram, candide
prædicans hoīs ingenium, cum Theologis etiam ex postulans,
quod non agnoscerent, quod honoris Leo deberet. Horū si nō
meminit Leus, meminerunt Theologi, quibus illū non semel
cōmendauī. Porro quod addit me præstigijs ac blādicijs meis,
nescio quod pollicitationis adieciisse, nō satis intelligo quod sibi
uelit, nisi quod suspicor id esse, quod alibi, ludos (ni fallor,) fa
ciens, dicit, me sibi immortalitatē fuisse pollicitū. Et fieri potest,
ut in domesticis colloquijs tale quippiam effutuerim, at nō sum
tam insolens, ut talia serio permittam. Neque enim scriptis meis tñ
tribuo, neque tanti eē apud me illa, qualis qualis apud posteros
memoria, nec ea fortassis in longū duratura, ut immortalita
tem esse putē. At se nunquam misisse schedā alteram, nisi prio
ri rēdissem. Imo paucis rēdis, atque adeo ne respondi quidē, sed
ex tēpore nescio quod annotauī, quo placarem illū, ut mihi tū
uidebat, efferuescentē, quæ qua ciuilitate ille, pdiderit in lu
cē, aliorū esto iudicium. Satis enim uidebat illa nulli scribi, nisi
uni, præsertim cū ipse suas annotatiōes interim adornarit, me
as plusquam extēporarias nārias, fortassis etiā deprauatas,

euulgarit. Quid si ego primas illas schedas furtim descriptas,
corallem euulgādas, q̄so q̄s tumultus mihi cōciussset Leus.
Nec est q̄d de octo querat annotationibus, cū ego non ad
modū multis r̄nderim, si mō hoc ē r̄ndere. Quod si mihi nō
impartijt nisi octo ultra numerus earū, q̄bus respondi, profe-
rat chartas mea manu notatas, & res ipsa declarabit illum lon-
ge abesse a centum & quinquaginta. Sed longius etiā abest
a uero, quod subiicit, & in annotationibus suis identidē in-
culcat, mihi totius annotationū libri factam esse copiam per-
scribam quendam, quē alias pditorē appellat, sacerdotē, inte-
grū, ac q̄d ipse non ignorat pbata religionis, idq̄ esse factū,
anteq̄ abire Basilaē, nouū testamentū denuo aediturus. Eū
pditorē q̄ nosse uelit indicabo. Is q̄d affirmat Leus, cōstan-
tissimo uultu pnegabit, aut certe impudentissime mentiet̄,
q̄d alienū fuerit ab illius moribus. Imo nuncq̄ rescui librū
ab illo fuisse descriptū, priusq̄ hoc ante paucos ab hinc dies
discerem ex colloquio Lei. Nā pditor ille mihi factus amici-
or, tandē falsus ē, ap̄d se fuisse librū Lei, descriptū fuisse dissi-
mulauit, metuēs op̄ior, ne qd me offenderet. Is reuerso Bas-
ilaē p̄ menses aliq̄t unicā dūtaxat ānotatiōē mihi cōicauit,
quā unā sibi seruarat, q̄ illic uiderer iniq̄or Augustio, cui tū
ipense fauebat ille, uelut addictus illius instituto. Eā mihi eē,
nec ap̄d Aensem dissimulaui, nec ap̄d Leū. Nam hanc ex
orōne mea moderatus est, in aeditiōe sui uolumis. Porro qd
pditor ille scripserit Leo, nescio. Certe negociū dederā, ut
aliqua techna librū eliceret. Eā ad rē qd ille cōmētus sit, nec
ipse mihi narrauit, nec ego p̄cōtat̄ sum. Fortassis ille scripsit,
qd Leus ait, me dixisse, mihi librū missū ex anglia. Et tū hoc
Leus ita narrat, quasi sit actū anteq̄ ire Basilaē, cū pditor il-
le nihil hmōi tētarit, nisi me reuerso una cū annotationibus
meis absolutis. Nā id t̄pis, nec librū uenabar Lei, nec imagi-
nabar illi plures eē ānotatiōes, q̄ mihi cōicasset. His affine ē
illū, qd scribit se noiatim citare posse duos testes, alterū the-
statū sint, audiētibus aliq̄t Anglis, se uidisse librū annotatio-
nū Lei ap̄d me. Si uerū narrat Leus, aut illi oculos plusq̄ lyn-

ei habeat oportet, q̄ hoc ap̄d me uiderit q̄d apud me tū nō
erat, aut ego uere sim, q̄d me facit Leus, id ē, mir⁹ p̄stigiator,
q̄ falsa rei absentis imāgie oculis illorū illuserim. Fieri p̄t, ut
Viues, aut Alard⁹, nā hos duos designat opior, schedā aliq̄
Lei ap̄d me uiderit. Nā hos aliq̄ties nō exclusi cubiculo, idq̄
priusq̄p̄rē Basilaē, æditur⁹ denuo nouū testamentū. Librū
Lei neq̄ uidit, nec añ abūtū, nec post reditū. Imo nec alius
quisq̄ mortaliū. Multa p̄teream oportet lector, ne sim mo-
lestior, uelut illud, q̄d negat rumorē p̄ se sparsum, cū liber il-
lius uagaret, p̄ oīa ferme monasteria. Apud Minoritas q̄tu-
or dūtaxat descripserant, sed nemo nō uidit. Iussi erant non
cōicare librū, nō erant iussi tacere. Idē factū ē apud Martinē
ses. Idem apud Cartusienſes. nec dubito, q̄n apud alios item,
nisi q̄ magis libet cōperta referre. Apud A tenſem describe-
bat, cōscijs & famulis, & conuictoribus. Apud Anglos ita
primū fuit apud paucos, ut libro inē paucos familiares uer-
ſante, rumorē tū apud oēs euulgarēt. Imo D. R. Roffensis
suis ad me lris nō diffiteē librū apud multos haberi. Et post
hæc pernegat a se sparsum rumorē. Præterea illud, q̄ a redi-
tu librū fite a me peti rōcinat hoc argumento, q̄ mihi iā li-
berz nō eēt emendare quicq̄. Imo testat⁹ sum eē liberz, & id
meo dispēdio facturz pollicit⁹ sum, si quid eēt grauioris mo-
mēti. Itē q̄d ait nihil tū defuisse secūdaē æditioni, p̄ter p̄fatio-
nē, & porationē, cætera oīa excusa, secus habet. Nā annota-
tionū uolumi deerat p̄fatio, & coronis, prioris uolumis exē-
plar mectū extulerā Basilaē, nōdū satis recognitū, & absolu-
tū illuc miſi Louanio. Rursus illud, q̄d scribit se mihi nūq̄
negasse librum, cum nulli⁹ nec autoritate, nec gratia potue-
rit unq̄ percelli, ut libri faceret copiam. Imo cum mihi tan-
tam tribuat eloquentiā, ut possim quiduis etiā hosti p̄suade-
re, cū mihi tribuat p̄stigias, incantamēta, blanditias, lenoci-
niā, quid nō: tū oib⁹ his artib⁹ nō qui unq̄ ppellere hoīem
amicū, ut mihi uel unū diē imp̄toret utendū. Hic demiratur
impudētiā meā, qui inficias eā, me quicq̄ uidisse suarū anno-
tationū, cū apud se schedas habeat, meapte manu notatas.
At facile constabit ueritas, si discernamus tēpora. Reuerſus

Basilæa nihil uidi, meritoq; inficior me uidisse, mēdax futurus si fatear. Anteq; irem, nūq; negaui mihi cōicatas schedas aliq̄t, nec opus ē ad eam rem euincendā meo chirographo, cū ingenuē p̄ me feram. Ad hęc ait annotatiōes in hoc dūtaxat fuisse collectas, ut admonerer, nō ut æderent. Id si ex animo dicit, cur petēti nō cōicauit? Addit me passim apud oēs i se tum dictis, tum ep̄lis debacchatū. Equidē fateor me questū apud amicos, q; ita mecum ageret, & idem q̄stus est amicus illius A tenfis, cui Leus tantū tribuit, imo nihil non tribuit, hoc uno excepto, qd̄ noluerit libri sui copiam facere. Sed id feci longe moderatius, q̄ p̄ re, quanq; Leus ipse. Neq; em̄ me clam est, q̄ de me tum dixerit, tū scripserit, & si clam esset, ex hoc libello licebat conijcere. Possem certioribus argumentis docere, q̄ inimice Leus aduersum me scripserit, nisi fugerē q̄sdam inuidia grauare. Neminem fere nactus sū, q̄ cū Leo miscuisset sermonē, quin mihi narraret q̄dam ab eo dicta, q̄ testarent animū prorsus hostilem. Quidam etiā longos dialogicos recensuerūt, q̄s uerisimile nō sit quenq; ex sese cōminisci posse. Præterea referentiū ingēa consensus. At hęc oīa Leus unica rōne diluit, eaq; facillima, deierans nihil horū uerū esse. Non sum is, qui facile credam unī aut alteri, p̄sertim i rebus odiosis. At demiror, si tā multi simul uno ore cōsentiunt in mentiēdo. Postremo nihil de me dixerit Leus, nisi apud me eēt epistolæ ip̄ius manu descriptæ, in q̄bus nō admodū amice de me loquit̄. Porro qd̄ addit me de gente Britannica male tū sentire, tum loqui, quis nō uidit seditiosius, q̄ uerius eē dictū? Cui tandem anglo uel pilo factus sum iniquior, ob Leum? imo admodum per lras gallos ac germanos, ne quid ob hanc rem lederent gentē mihi charissimā. An hoc ē odio Lei, de Britānis oibus male sentire? Imo hætenus in nullius libris crebrius legunt Britānicæ gentis laudes, q̄ in meis. Non eget illa me p̄cone, fateor, nec ego iacto meū officiū, certe meis lris factū est, ut apud eruditos uiros sit aliquanto gratiosior, q̄ ānhac fuerit, atq; posthac futura ē etiā inuito Leo. Quanq; em̄ ille sedulo miscet causam suā cum eā gentis, nō cōmittemus tū.

ut illis p̄bis aut doctis uiris hoc psuadeat. Non mihi tempe-
ro, quin dicam aliquid arrogantius, Leus hoc me supat, quod
Anglus natus ē. Quā bene sit de sua gente posthac meritu-
rus incertū. Haecenus nō illi cōcedo, ut melius sit de sua gē-
te meritus q̄ ego, meriturus etiam melius, si queam. Ceterū
qd̄ toties inculcat R. P. ep̄o Rossensi p̄missum arbitriū, id
q̄ me uolente, Leicaz annotationū, res ad hunc habet mo-
dū. Scripserat ad me Rossensis, si qua librū annotationū nā-
tisci posset, p̄tinus ad me missurū. Itaq; cū Lei frā Antuer-
pia ageret, ut sinerem ep̄o Rossensi mitti librū, p̄bauī, spe-
rans fore, ut ilico mihi fieret eius copia. Verū id ilico suspi-
cans Lei simplicitas obstitit, ne id illi liceret. Cupiebat mi-
hi gratificari uir amicissimus, at noluit Leo fallere fidem uir-
itēgerimus. Id ego tacere maluissem. Sed ita res urget. Nūc
uideamus causas, q̄bus ait se puocatū, ut aduersus animi sul-
fūniam opus aederet. Erat locus in calce apologiæ, qua Lato-
mi dialogo m̄deo, mordax quidem ille, sed ita tēperatus, ut
in neminem possit recidere suspicio. Hoc nemo fuit offen-
sus aliorū. Solus Leus se petitū interpretabat. Cum ego uel
inter familiarissimos negarem me de Leo sensisse, sed gene-
rali schemate uoluisse deterrere omnes. Fratri mecum agē-
ti, m̄di me hac in parte desiderare Lei prudentiam, qui hoc a-
me peteret, quod imprimis aucturū eēt hoīm suspicionem.
Nunc uix erant decem Louanij, qui de Leo suspicabant,
idq; quantum ego deprehendere potui, Leo autore. Si quid
de ea re scripsissem, omnibus intecissem tacitam suspicionē.
At meū consiliū, tum fr̄ uidebat amplecti. Fortasse nō abs-
re fuerit locum ip̄m huc ascribere. Is ad hunc habet modū.
Est alter quidam ex meris dolis, technis, fucisq; compositus,
consultus, conflatus, ad mendacia, ad obrectationes, ad glo-
rias, ad Sycophantias, natus, factus, sculptusq; Qui nihil nō
machinat, ut sibi celebre nomen paret apud posteros, & ali-
os sui memores faciat, male merendo de his, qui de oībus stu-
dent benemereri, uidelicet uia ad parandam famam mire cō-
pendiaria, sed omnium sceleratissima. Non dico quis sit, neq;
cuius sit, neq; ubi gentium agat, nec dicturus sum, nisi ipse

se se pdiderit. Quæso te lector, quid hic est, cur Leus un' oim
debuert comoueri. Comoneri potius debuit, si quid in nos
ædere uellet, ita stilum moderaret, ne quid horum in se dictum ui-
deri possit. Qui hæc tam in genere dicta torquet in se, nimis
idem possit, & stilum & puerbiorum meorum bonam partem in se
detorque. Hic Leus magnopere ciuilitatem in me desiderat, qui
hactenus sic temperaui stilum meum, ut cum tam multa scripserim,
ac toties sum atrocissime prouocatus, in neminem nominatum
debauchatus sum odiosius. Cum ipse primam eloquentiam suam factu-
ram, a tali libello sit auspicatus, de quo ipse nihil pronuntio, cum
in me sit scriptus, graues & eruditi uiri, tacitis apud se iudi-
cibus pronuntiabunt. Iam fingat aliquis, me locum eum in Leum tor-
sisse, cur illum dicor orbi traducere, quem nulla nota designo.
An totus orbis diuinare nouit quod ego sentiam? Iam quod ait typo-
graphos uel pecunia mea corruptos, uel minis deterritos, ne
librum æderent, ipsi typographi norunt esse secus, ac palam recla-
mant. Addit argumentum, quod nescio cui confessus sum me pro-
nitere facti. Nihil huiusce rei falsus sum, nisi ipsi Leo, cui
dixi me non æditurum fuisse epistolam ad Lupetum, si Rossen-
sis epistola fuisset in tempore reddita. Nam id malebat, sic temperari
rem, ut nec ego magnopere lederer a Leo, & mihi liceret ci-
tra illius contumeliam respondere. Iam quod iustius uideatur sic incan-
disse, impingit mihi dialogum bilinguam, ac trilinguam, cum
ego eadem facilitate possim ipsi uel illum, uel alium quemuis impin-
gere. Rogo quid in eo libello meum est? Num phrasibus? Num
inuentio? Num iudicium? Undique prouidentur agminatim istiusmo-
di nugamenta, & mihi tam occupato, libellus ineptus obtrudi-
tur. Quid alij suspicent nescio, meæ ad amicos litterarum testabur
olim, me multis nominibus huiusmodi libellos detestatum esse, &
hodie detestari, quod ut nihil aliud, onerant eam bonarum litterarum, quod
bus unice faueo. Proinde non est meum ei libello patrocinari, pa-
trocinet qui commentus est. Ipse qui sit nondum rescire potuit, si
scire admonerem, ut a talibus ineptiis posthac temperaret. At tunc
hic sane lubens appellarim, qua fronte ausit mihi rem tam in-
uidiosam impingere, cum ne leuissimum quidem habeat argumentum,
quod id doceat. Et hoc facit apud uniuersum orbem, (Nam testa-

tit orbi scribere se) qđ si quis faciat apud iudicē unū, nemo
laturus sit. Quid Germani Leo scripserint, aut minati sint
nescio. Qđ ego monui, puto me amice fecisse, an prudenter
fecerim nescio. Hic laudibus effert Germanū qñdā iuuenē,
ad prime doctū, reliq̄sq; Germanos oēs, q̄s oim bonarū prin-
cipes s̄rarū appellat, uidelicet ut illos sibi cōciliet. At nō sūt
adeo stupidi Germani bonarū s̄rarū principes, ut ament ho-
minē, qui fabulā hanc adiderit orbi, qua non alia fuit unquā
iucundior bonarū s̄rarū hostibus. Non est usq; adeo facile in-
animoseruditorū hoīm irrepere. Ego tot aditis uolumibus,
de studijs optimis studui bñmereri. Multi fatentur se non-
nullam ex meis lucubrationibus utilitatem accepisse. Quā-
quam aut nunc exoriunt, qui me suo splendore obscurant,
tñ hoc mihi se debere fatent, qđ multorū studia excitari-
m. Sunt innumerī, qui putent sibi nonnihil etiam honesti noīs
ex meis scriptis accessisse. Hīs rebus mihi cōciliaui complu-
rium eruditorū beneuolentiā, nō in una quapiā regione, sed
per orbem fere Christianū. An Leus fore putat, ut hi oīes
in tali libello laudati tribus uerbis, ilico desciscāt a me, & in
huius castra transeant? Sed testatur se fauere bonis literis.
Oratio quidem est amici, sed factū ipsum est plusq; hostile.
Non deerant, qui cupiebant hoc aggredi qđ aggressus est
Leus. Verum alios pigebat laboris, alios deterrebat inuidia,
nonnulli fortasse diffidebant suis praesidijs, Quosdam suppu-
debat. Quam his existimamus esse gratum, talem existisse
sibi uexilliferum, qui non uereatur etiam zūienae temerita-
tis inuidiam in se suscipere, modo penes ipsum sit facti glo-
ria. Pari facilitate mihi impingit schedam nescio quam, de
qua uix etiam rumore quicq; cognoueram. Mox onerabor
multis criminibus, si quicquid huc aut ille ludit, aut ineptie
mihī auctori uelit obtrudere. Mox ex hac occasione se syco-
phantam polliceť fore, carpendis libris meis. Nam hac illi
uisa est bella trāsitio, per quam a superioribus digressus, incipi-
at cōmemorare, quid agat in suis anotationibus. Et tñ huc eq̄q;
ueniā petit, sicubi fuerit hallucinat⁹, cū mihi ueniā neget, et
am in his, quae ipse sponte correxi in opere, non ad carpen-

dum, sed ad docendū parato. Pergit rñdere locis aliq̄ meæ
ad Thomā Lupsetum ep̄læ, sed dissimulanseã sibi lectam.
Ait se dubitare, uer̄ ne sit, quod summus Pontifex appro-
bavit opus meū, quasi pauci uiderit ip̄m diploma, aut quasi
ego is eẽm artifex, qui fingã diplomata. Neq̄ Pontifex ita
pbat, nec ego ita pbari uolui, quasi nihil inesset erroris, sed
ex cuius lectione, nõnulla utilitas reditura sit ad theologiæ
studiosos. Quis aut̄ scripsit unquã, qđ oĩm doctor̄ calculis
undiq̄ pbaret? Leo sat esse debet, qđ hi pbant, quibus ille
nihil nõ tribuit. Probauit A tensis, pbauit Dorpius, pbauit
non orone solũ, uer̄ etiam ep̄lis non ad me tantum scriptis
R. D. ep̄s Rossensis. At Leo nihil habet p̄deris approba-
tio, nisi toto opere uerbatim, & exacte discussio. At qui n̄m
est imaginari, Pontificẽ non prius pbare, ni p se, uel per ali-
os satis excusso negotio. Qđ si talis excussor accedat, qua-
lis ẽ Leus, fortassis in Ambrosio, in Hieronymo, non pauca
reperient, quæ magnistragœdijs possint exagitari. Atq̄ hic
multa congerit Leus, quæ nõ diceret, si in utranq̄ æditionẽ
legisset p̄fationes meas, quas pridem mihi fassus ẽ, sibi nõ es-
se lectas, & hinc apparet illũ nondũ legisse. Nã appellat me
atq̄ urget hoc cornuto dilẽmate. Posterior æditio tua disti-
det a priore locis aliq̄t in græcis. Si factum ẽ hoc arbitrato
tuo, quæ Christianæ aures ferent, homis arbitrato mutari sa-
cras l̄ras? Sin diuersum secutus es exẽplar, consequet̄, ut si
decem sint exẽplaria diuersa, decem sint euangelia. Ad hæc
prudens lector, ut nemo rñdeat quicq̄, tñ uides quid rñderi
possit. Imo q̄ non oporteat quicq̄ rñderi. Ego toties testor
me nõ ædere hæc ut receptã translationẽ possessione deijci-
am, admonéo ne quisq̄ his fidat, nisi uiderit orthodoxor̄ le-
ctionẽ & interptationẽ, nisi uiderit antiq̄s & emendatos co-
dices consentire. Nec aliud ppono, nisi qđ reperit̄ in libris
Græcor̄, siue id rectũ sit, siue secus. Excutienda propono,
non sequẽda. Hac cõditione, si uertissem euangelium Naza-
reor̄, si Ioseph, aut Nicodemi, quid erat periculi Christianæ
religionis? Si tantũ habet periculi uarietas, cur nemo cla-
mat in utranq̄ testamentũ, nuper ex Aldina p̄fectum. offi

eina. Illi multa dissentiunt a nostris libris. Variant exem-
plaria Græca, fateor. Sed variant & Latina. Si ideo nulla sit
auctoritas Græcis codicibus, quia per omnia non consentiunt,
ne latinis quidem erit, quia in multis dissentiunt. Ideo ne p-
tinus erunt decem euangelia, si pauculis aliquot locis dis-
sident codices? Aliter legit Augustinus, aliter Ambrosius,
aliter Cyprianus. Ipse Hieronymus non semper eadem le-
git. Quid hinc ortum est discriminis religioni Christianæ?
Hieronymus correxit ueterē lectionē euangeliōrum. Num is
p-
tinus p̄ quatuor euāgelijis nobis reddidit octo? Vetus testamē-
tum uertit ad hebraicam aut chaldaicā ueritatem, in plerisque
locis dissentiens a recepta multis sæculis translatione. Nūcō
tinuo pro uno testamento ueteri, duo nobis reddidit? Psal-
mos iterum atque iterum nobis emendauit, num tot nobis peperit
psalteria, quoties emendauit? Et tñ ille sic inuexit noua, ut uete-
ra, ceu uiciata, submouerit, ego præmoneo ne id fiat, nisi re-
comperta, tñ auctoritate eorum, quorum hoc interest. Laudat &
a Leo Origēnis modestiā, quod in euāgelijis ueritatē lectionis
adnotarit in margine, nō mutarit receptā lectionē. Et tñ quod
annotauit, anotaui nō ex Hebræis, sed ex Græcis exemplari-
bus. Ego modestius ago, quod uulgatā editionē prorsus intactā
relinquēs, ad Græcorum lectionē, quā nō aliter ualere cupio,
nisi si ad ueterum codicum fidem, nisi si ad excellentiū ac pbato-
rum auctoritatem & interpretationē rñdeat, quæ congruat
ostendo, quæ dissonent indico. Varietatem addo, nō in mar-
ginibus, sed in meis annotatiuiculis, ubique deferē ecclīæ iudi-
cio, ubique lectori prudenti suū iudiciū liberē relinquēs. Nō
clamo quod Hieronymus? Hæc est ueritas, quod uerterūt Lxx.
mendacium est. Imo contra moneo lectorem, ne fiditio mihi, dis-
cute quod afferimus, ne fide Græcis exemplaribus, in quibusdam
illis nō accedo, confer oīa, atque ita sequere quod maxime pbas.
Hæc i re tã sui diligēs, ut cū nup̄ adornaret Theodoricus me-
us Alostēsis ædere nouū testamētū a me uersum, iuxta Græ-
corum exemplaria, uetare conatus sim ne fieret. Id cū nō impe-
trare, addidi p̄fationē, haud quāquam in re typographi, sed tñ quod
lectoris cōsuleret, ne quod erraret imprudēs. Et post hæc, nō ui-

deo q̄ discrimina fidei Chriānæ somniet Leus. Ego neq̄
quenq̄ horror, ut secus legat in scholis, aut in ecclia, nec ipe
secus lego, q̄ legunt ceteri. Hæc q̄ scribimus, citra piculū
legunt in cubiculis. Et tñ sunt in uulgatis exēplarib⁹ q̄dā,
q̄ defendi non p̄nt. Sunt q̄ ob interptis incōmoditatē, nec
a magnis theologis sunt hæctenus intellecta. Si qs̄ mihi du
os codices p̄feret, uel manu descriptos, uel in diuersis offic
nis excusos, qui p̄ oīa cōsentitūt, fatebor quicquid uariat nul
liuseē ponderis debere. A edidit & nuper quidā utrūq̄ te
stamentū, in margibus annotans uariatē lectionis, nimirē
et nris exēplaribus. Nū ob id uacillauit diuinæ scripturæ au
toritas? Sæpenūero aliud canit chorus ecclīasticus, aliud le
git etiā in eodē tēplo. Nū quid ponderis iō decedit scriptu
ræ diuinæ? Porro q̄ posterior æditio mea min⁹ cōsentit cū
priorē, prim⁹ & illud fuit in eā, Præfecti erāt castigadis, ut no
cāt formis, duo, Ioā. Oecolampadius theologus, & Nicola
us Gerbelius iuris utriusq̄ doctor, & habebāt exēplar Ca
pnionis, elegantē sane depictū, sed nō p̄tinus liber elegans,
idē est & castigatus. Ad hunc multa mutarāt ex exēplarib⁹
meo, priusq̄ sentirē. Vbi sensi, iussi eos sequi codicē minus
quidē nitidū, sed emendatiore. Quid si tertia æditiōe nan
cisci queam exēplar, superioribus etiā emēdatius, an nefas sit
dissentire a sc̄da æditiōe? Rursum si quartū, si quintū, si se
xtū, si septimū, si octauū, si nonū, si decimū, ita ut posterior
semper sit priorē castigatius, nū uerebor imp̄tire studiosis,
p̄sertim icolumi lectione ecclīastica? Deniq̄ si dormitasset
operæ in priorē æditiōe, nolles me posteriore culpā illā far
cire? Leus uel in hoc suo libello gustū coepit, quid sit hīe
rem cū typographis, q̄ debebat æquior eē nobis, in tā plīxo,
tāq̄ difficili opere. Hæc cum tot locis disseruerim, in eplis,
in p̄fationibus, in apologijs, erat hoc prudentiæ Lei, prius
illa legere, q̄ hæc sediose magis, q̄ tempestiue iactaret i nos.
Vix admonet, cōplures eē cupidos nouarū rerū, ac uitandā
fuisse occasionē offendiculi. Imo si quid tumultus unq̄ est
natum, id haud quaquā a nobis est ortū, sed potius ab istis,
qui uociferari nō desinūt apud populum, corrigi Pater n̄r.

corrigi Magnificat, corrigi Euangelium sancti Iohannis. Vetus euangelium nullius esse ponderis, dissiisse nouum. Hæc spargunt apud aulicos magnates. Hæc apud mulierculas, apud imperitiam plæbeculam. Hæc per omnia monasteria decantant. Hi rabulae si quiescissent, dispereant, si intra centum annos nostro labore quisquam fuisset offensus. At qui hæc uociferantur, adeo stupidi sunt, ut non intelligant quod reprehendunt, aut adeo pigri, ut non libeat inspicere quod danant. His non potuit optatior exoriri patronus quam Leus. Pergit et indignatur, quod non fuerim contentus in dice, quam prioris additionis errata demonstrare lectori, manente priore additione icolumi, quemadmodum fecit Augustinus. A tunc temporibus Augustini, quem describebant libri, non excudebant, uix potuit succurri erratis, nisi per indicem. Quod si fuisset illi typographorum subsidiū, idem opinor fecisset, quod ego feci. Ad hæc Augustinus cum autoritate scribebat, nimis episcopus, et magis erat illi curandum, ne cui fieret autor erroris. Et tamen cum multa retractarit Augustinus, non pauca tamen reliquit retractanda. Ita loquitur, quasi sit erratum in multis, et a me tantum sit erratum. Postremo quasi nihil aliud ageret, quam ut emendatius exiret, quod exisset. Nunc erant et operari, et castigatori errata sarcienda, et totum operariis modis locupletandum, ut non tam recognitum, quam recusum uideri posset. Quorsum autem opus erat titulo retractationis, cum et in priore uolumine additione, pollicitus sim me postere mutaturum, si quid ibi cessatum esset. Ac rursus in posteriore non dissimulo me in multis a me dissentire, moderatum esse quædam, breuiter omnia reddidisse meliora. Diuus Hieronymus prioribus commentariis in Abdiam, quia non probabat, substituit nouos. Quin hic obiurgatur, quod non indice potius proposuerit, quicquid in superioribus damnaret. Per multa dissimulo lector optime, ne te simul ac me occidam tædio. Nam facile fero quod se Iohanni euangelistæ, Hieronymo, Augustino, Origeni confert, me Cerintho, Heluidio, Manichæis, ac Celso comparat. Et hæc scribit qui in me tantopere desiderat Christianam modestiam, nec ferre potest, quod Erostrati, atque Ortuini memierim. Ne his contentus, iterum atque iterum simili schemate utar. Appellat me calum-

riatorem scripturæ sacræ, qui ex Græcorum fontibus, qui ex
ueteribus, ac bonæ fidei codicibus, qui ex orthodoxorum inter-
pretū citationibus & cōmentarijs, efficere studeā, ut nri co-
dices, & minus deprauari possint, & rectius intelligant, re-
linquens interim intactā uulgatā, qualis qualis ē æditionē,
& ubiq; me subdēs ecclsiæ iudicio. Atq; adeo, ne cui furim
irrepere uiderer, opus ipm Ro. pontifici Leoni. X. dedica-
ui, nec id feci, ni prius illo per lras factō certiore, quid facere
destinasset. Et nescio qd magnū discrimen nunciat imine-
re rebus Chrianoꝝ, nisi hic subito exortus, rebus dubijs tu-
lisset p̄sentaneā opem. Iam qd gloriæ sibi ducit, Dorpium
q; & Eccium annotasse quædā in meis cōmentarijs, uellē
ut quæadmodū in admonēdo placuit illos imitari, ita mode-
stiam etiā illorū p̄stitisset. Nam uterq; priuatim admonuit,
& citra uirulentia, aut seditionē. Qd eo magis p̄stare debu-
it **L**eus, q̄ magis ab utroq; supat, cū dignitate gradus Theo-
logici, tū eruditioe. Negat sibi dissimulandū fuisse, cum res-
tenderet in ecclsiæ perniciē. Fingamus nouū testamentū in
uno aut altero loco uitiatū ab hæreticis, qd secus esse demō-
strabimus, q̄so quod hinc periculū ecclsiæ? Cum legat **L**a-
ctantius tot locis aberrans a rectitudine fidei catholica, cū
Petrus Lombardus, nō paucis in locis idem faciēs. Præter-
tīm cū clamē, hæc q̄ dam⁹ cū iudicio legēda. Adeo ut, quē-
admodū mō dixi, cū nuper excudere uellent nouū testamē-
tū, omissis Græcis, & nris annotationibus, obstiterim, cunctq;
nihil p̄ficerem, addita p̄fatiuncula p̄monui lectorē, ne falli
posset. Quid si repertos Arrii libros ædidissem in uulgus,
nū periculū esset ecclsiæ? Profecto nihilo plus, q̄ cū Hie-
ronymus uerteret libros πρὸς ἀρριῶν, bona fide reddens lati-
nis auribus, quicqd ille quantūuis impiū græce scripsisset.
Identidē obijcit mihi retractationes Augustini. At ut mō
dixi, sunt hodie q; in libris Augustini quæ nouā retracta-
tionē desiderent. Mutauī quæ mihi uidebant errata, mutatu-
rus & aliā si dephendero. Adfuit, imo p̄fuit æditioni priori
Ioannes Oecolampadius, uir cū primis integer, ac p̄ter triū
linguarū peritiā, nec in re theologica Leo posthabendus, ne

quid dicam odiosius. Rogatus est a me, moneret, p̄sertim si
quid ad fidei synceritatē attineret. Adfuit, subinde nos iter-
nifens, Vuolphangus capito, Vtriq; plurimū tribuit Leus,
aut certe tribuere uideri uult. Atq; utinam Lodouico Bero
fuisse otii, n̄ra p̄pius intuendi. Quid facerē: Leum nō no-
uerā. Et quis crederet in iuvene, id t̄pis nulla adhuc eruditi-
onis op̄ione celebri, tam eximīā esse doctrinā: Sed fuerit sa-
ne cā, ut admoneret, quid erat necesse rem tā seditiose, tā ini-
mice tractare: haud scio, meo ne an ip̄ius maiore dedecore.
Vere ip̄e, ne neuter satis op̄imā laudē sit ex hac cōflictati-
one relaturus. At qui, hoc erat in illius p̄tate cauere ne fie-
ret. Atq; id fecisset, si prudentiū amicor; lris obsequi, q̄ uel
suo aīo morē gerere, uel q̄rundā instinctibus auscultare ma-
lisset. At nō tulit aculeos epl̄æ meæ. Non sat erat epl̄am
epl̄a retaliare: Nihil usq; in toto ope reliquū ē, qđ nō impo-
tens qđdā odiū p̄ se ferat. Præfatiūcula qua mihi scilicet mit-
tit opusefflagitatū, Altera qua salutat iclytā academiā Lo-
uanīensem, mox Elenchus, Deinde annotatiōes, rursus apo-
logia, quasi nihil eēt satis illius in me odio. Sed interim sibi
modestus uidet, qđ arbitret me dignū atrocioribus. Sic qui
iugulat inimicū suū, putat illū maioribus dignū malis. Fate-
tur mox hoīem esse se, labi posse, satis agnoscere qđ sit exili-
p̄ditus eruditiōe. Proinde negat se quicq; adfirmatur; Imo
uelle iudiciū oē penes lectore esse, imo, p̄mittit palinodiā,
sicubi lapsus fuerit. Hæc si scribit ex aīo, cur ubiq; tā p̄caciē
incessit mea, imo me q̄q;. An hoc est suo iudicio diffidentis,
& rem alieno p̄mittentis arbitrio: Porro q̄ scribit de solocif-
mis, deq; portētis grāmaticor;, de p̄nciosa eloq̄ntia, qm̄ ad
hoc negociū nō admodū p̄tinent, omittimus excutere. Vi-
demus alia de qbus magis illius referebat admoneri. Sed qm̄
p̄spicimus hāc ip̄sam, quā habet, dictiōis facultatē sere ex li-
bris meis hausisse, atq; adeo ex ip̄o qđ infectat ope, uere iu-
xta Græcor; puerbiū, ex ip̄o bone lora defumentē, nō cō-
mittemus, ut illū magis etiā in nos armemus. Illud utinā p̄-
stitisset, qđ se pollicetur sine dente, sine naso, sine dicacitate
causam hanc actur; adeo ut uereat, necubi nimīū modest;

fuisse uideat. Postremo minatur mihi nescio quid, nisi cala-
mos omnium cohibeam. De meipso polliceor, & prestabo,
uel hostium iudicio, modestia superior Leo, de cæteris ha-
ctenus p̄stabo, quantū erit mihi i manu. Amplius a me nec
amicissimus queat stipulari. In calce non uult haberi fidem
odio, sed uereor, ne hac lege se penumero nō habenda sit ip̄i
fides, qui nusq̄ non seruiat stomacho suo. Atq̄ interim ne-
gat sibi odiū fuisse in consilio. Hactenus quæ ad primam
apologiam respondenda uidebant̄. Huic subnectit indicē
singulis pene titulis aliquid impingentem contumeliæ. Si
quid ad Græcorū exemplar secus uerto quam in nostra fe-
ratur æditione, temere atq̄ impie uiolo lectionē ecclesiasti-
cam. Vocat in suspicionem, quod parum solide sentiam
de sacramento matrimonij, quod omnem coitum spurcum
esse ducam, quod faueam Pelagianis alijsq̄ hereticis. Concl-
tat in me theologos neotericos omnes, ac fratrum, quos uo-
cant mendicantes, totos ordines. Alia his consilia, atq̄ hæc
uir, immodicam pene modestiam pollicitus, indicem uocat.
Hæc quāto sint atrocius dicta, q̄, p̄ re, mox docebimus, cū ad
illius annotatōes uenimus. Interim hoc te quæso q̄squis es.
lector suspende paulisp̄ sniam, & alterā aurem itegram mihi
serua. Nam præstat op̄ior eodem cursu, ad coronides, quas
annotationibus subiunxit q̄ cresceret uolumen, paucis r̄nde-
re. In exēplari qd̄ nobis commodauit honorabile collegiū
Corfendoncēse int̄ uarias picturas habebat̄ & hæc, diuina
τῆρας, cū ambientibus angelorū choris, Sub hac aureis l̄ris
habebant̄ distincta, quæ sic tribuunt̄ p̄sonis diuīs, ut eadem
sit oīm, rursus quæ nūero multitudis illis attribuant̄. Deide
fidei symbolū sub q̄ pictus erat homo, nō nihil sublat̄ a ter-
ra, iamq̄ ceu fidei alis paulatim tendēs in coelū. Hac pictura
delectatus Frobenius, ut op̄ior, absente atq̄ inscio me, qd̄
illuc uiderat, addidit suo uolumi, Eius facti iudiciū Leo
pingit mihi, quasi si Typographus in operis frontispicio p̄fi-
geret picturam aliquam obscœnam, ego sim ob id in ius uo-
candus. Si eius picturæ ulla usq̄ a me facta ē mentio, nō re-
cuso q̄ minus ip̄uteē mihi, Explanet illā alius quocūq̄ uelit.

Quod si maxime illic habeant, quae dissonant a symbolis Latinorum, non inelegans fuerit & hoc scire, quibus in rebus, aut quibus in uerbis a nobis Graeci dissenserint. Quod si quae eum codicem huius picturae gratia, suspectum habeat, sciat me nulli exemplari minus fuissem quam illi, quamquam eo nullum erat elegatus.

Venio nunc ad illius dialogum, & in transcurso pauca quaedam attingam ne nuncquam finiat haec rixa. Hic rursus iculcat me omnes ipsius annotationes uidi, et priusquam abirem Basileam, quo quicquid recte mutatum est sibi uendicet. Quod etiam si milies iteret, milies diciturus est quod a uero dissidet. Nec adeo mirum est, si in hoc tantopere laborat, quod profecto non obtinet, perierint illae graues obestationes, quas epiphonematum uice subnectit alicuius suis annotationibus. Obtestor te Erasme per charitatem Christianam, obtestor te per uiscera CHRISTI, recognosce opus tuum, retracta errores tuos, quibus hoc agit, ut lector non satis gnarus huius comediae, putet me hortatu atque autoritate Lei suscepisse prioris aeditionis castigationem. Si scripsit haec antequam aggressus es in opus, quomodo queritur quod Louanij meis improbis flagitationibus fuerit adactus, ut susciperet hoc negocium, cum negari non possit, me magna ex parte recognitionem absoluisse, priusquam Leum uidissem. Si post susceptum negocium haec monet, quorsum attinebat monere ut facerem, quod iam facientem uidebat. Postremo cur haec nunquam licuit mihi legere nisi nunc demum, iam per orbem sparsa aeditione posteriore. Non haberent locum crebri dialogismi, quos ita mecum miscet, quasi communi consilio peregerimus hoc opus. Non posset a me tanquam suas plumas reperere, quae ille uel post abitum meum, uel posteriore iam aeditione uulgata, suis addidit annotationibus, non posset inquam quae ille ex meis annotationibus locupletatis, ascripsit suis, ab hodie ingratisimo reposcere. Haec nisi suis locis ostendero prudenti lectori, non grauabor totius operis laudem in solidum Leo cedere. Sed opera precium fuerit uidere quibus lemmatis hoc doceat in suis annotationibus. Reuellens a me plumam suam, quam illi suscipit in sua annotatione, cc. xliij. In calce apocalypsis in

exemplati, qđ tum nobis erat unicū, nam is liber apud graecos rarus ē inuētū, deerat un⁹ atq; alter uersus. Eos nos addidimus secuti latinos codices. Et erāt eiusmodi, ut ex his que præcesserāt possent reponi. Cū igit̃ Basilæā mitterem reuerentē eū locū. Nam mihi nondū emptū erat hoc opus. Id ita ut iussi factū est. Quæso qđ hic debet Leo? An ipse qđ deerat restituit? Atq; nullū habebat exemplar, nisi meum. Sed admonuit. Quali uero, non hoc testatus sim in prioribus annotationibus, qđ illic egissem, & qđ desiderarē. Quāq; hac de re Leus nullū unq; mihi fecit uerbū. Nec arbitror id temporis rem ab eo dephensam, nec ipse audet hoc asseuerare, nisi persuadeat hęc schedā a p̃ditore fuisse communicatā quam personam nisi induxisset, nō constitisset hęc fabula. Atq; in re falsissima, uide qđ magnifice loquit̃. Agnoscat ergo creditorem suū hō oīm i gratissimus. Et ne amplius calumniet̃, se non uidisse annotationes meas. Sed qđ hic tam fortiter asseuerat, paulo superius ceu dubium fecerat. Certe inueniens, aliud mihi persuaderi non poterit, nisi ille aliā iustam rationem reddiderit, cur hic expunctū sit, qđ prior editio habet. Si iustā attulero cām, cur eum locū mutarim, falsus uideat̃, me postremā annotationē non uidisse, & si eā non uidi, perit lemma, qđ me colligit omnes uidisse reliquas. Atq; in promptu est causa iustissima. In priore editione destitit nos exemplar, in posteriori succurrit exemplar Aldinū. Itaq; hic prestiti, qđ in priore me facturū sum pollicitus. Porro illi lemmati, Proditor ille habuit omnes in manu, igit̃ comunicauit omnes, r̃deat p̃ditor ipse. An omnes habuerit ne scio, mihi præter unicā, nullā unq; comunicauit, idq; iam euulgato opere. Proinde qđ Leus totius huius fabulæ basissim esse uult, p̃ditor ille fortissime p̃negabit, fortassis & calumnix reū acturus Leū, ni religionis pudor obssisteret. Habet cām opinor satis iustam. At quis iterim mihi sarciet, qđ hmoi nœnijs fretus, toties me uocat ingratissimū, toties mendacē, toties alijs atq; alijs noibus? Non poterit ingt̃ mihi aliud p̃uaderi. Facile illi p̃suaderet̃, nisi nimitū sibi p̃suasisset.

ad hanc quæ instituit fabulâ cōducere, ut ita res credat hîc, quæ
admodū ille p̄dicat, sed hoc minore cū fide, qđ nimîū anxie,
nimîūq; subinde. At paulo post uelut oblit⁹ sui, reddēs eas,
cur mihi librum negarit, Nemo inquit sanus, committit se
fidei insidiatoris. Si is librum habuisset, potuisset me inuito
ædere. Qui minus mihi licuisset ædere schedas maiore illi-
us malo. Vtî & alio lemmate. Qui postremâ uidit, uidit
omnes. Cū sine ordine traderet schedas, quid uerat, qđ minus
potuerim uidere postremam, ne prima quidem uisa? A licu-
bi ratiocinat me citaſſe quædam ip̄ius monitu, quasi nō cita-
tim plus trecenta loca in posteriore æditione, quæ in priore
non citaram, idq; nullo monitore. Sed huius generis priu-
ta demonstrabimus, cū respondebimus ip̄is annotationibus
lectori defatigato non iniucūda futura. Hoc ip̄o se suspectū
facit lectori, quod non contentus semel atq; iterū dixisse, tā
anxie repetit atq; inculcat. Non est adeo sollicita ueritas.
Puto me sic esse notum eruditis uiris, ut non admodum me
uenditē plumis alienis. Ip̄e frequēt meas plumas in aliorū
scriptis deprehendo, nec tamen hac gratia cuiq; unq; ante
hac sui molestus, neq; posthac futurus sum. Sed pergā tel-
qua percurrere. Impudentem me uocat qui non uereat dice-
te. Leū nullius autoritate potuisse percelli, ut uel uoce mihi
p̄ferret unū ex annotationibus locum, experturus an possim
defendere. Quod dixi uerissimū est, etiamsi priusq; irem Ba-
silæam non inficior schedas aliquot mihi communicatas, qđ
& ante iam diluimus. Quod opus illius scripsi mendacijs
aspersum, fortasse dictum uidebit inciuilius. Sed tamen id
tū ex unica annotatione collegi, in qua tñ ille quædam mo-
deratus est, quæ fortasse suo loco demonstrabunt, ne frustra
nobis hoc excidisse uideat. Etiāsi non ē in aīo quicq; in hac
responsiōe, odiosius in Leū regerere, cū me toties mendacē
appellet, toties ingrātū, toties impostorem, toties faciatū, aut
aliud qđ uis, iussit qđ splēdida bilis. Scribit ob hanc cām po-
tissimū noluisse suū opus nodū satis tornatū, manibus meis
credere, ne mihi liberz esset, ubi libuisset euulgare. Atq; si ue-
rum est, qđ toties asseuerat totū opus apud me fuisse, frustra

fuit exemplar apud se premebat. Vt ipudens mendacium ipin-
git quod per trecentis locis, sexcentos dixerim, quasi non passim
idem dicamus per decem, quies magni numeri intelligi uolu-
mus. At se iuxta doctrinam euangelicam, ubi frustra semel, at-
que iterum admonuit priuatim, nunc rem ad ecclesiam deferre.
Primum ut demus hoc esse, dic ecclesiam, quod hic talibus libris in
me debacchat, docebo suis locis, eas annotationes, in quibus
atrocissime in me inuehit, & orbem in me concirat, nunquam mihi
fuisse conicatas, neque scripto, neque colloquio, Imo ne Atheni-
si quidem ut arbitror. Nam uir ille mime mendax, cum alias
sapienter in priuato colloquio, tum in coetu multorum, eo tempore, quo
pax est mihi facta cum theologis, quam malae linguae non nihil
labefactarant, testatus est in annotationibus Lei, quas ipse
quidem uidisset, nihil esse contumeliae. Nec uideo an satis haec
sibi constent, ait se grauissimis causis adductum, ut aderet suas
annotationes, ne religio Christiana periclitaretur, & tamen negat se
aditum fuisse, nisi fuisset a me per pulsus. Sub haec redit eo,
ut probet me bis obstitisse, quod minus aderet liber, altero typo-
grapho fascinato, nam hoc utique uerbo, cui hoc consilio Para-
phrasim meam obtruserim, ne uacaret excudere librum ipsius.
At his omnibus reclamationibus fortiter typographus ille, indigne se-
rens, haec in se conferri mendacia. Cur ille mutarit sententiam, eam
adferet ipse. Postremo quid mea Paraphrasis poterat effice-
re, nisi ut opus Lei differret ad dies duodecim: Postremo quod
opus erat obtrusa Paraphrasi reuertitur, cum mihi uerbo idem
facere licuisset. Iam quod ait me nec sumptui pepercisse, quo
negocium impedirem, id totum suauiter ridet typographi, sibi pro-
be conscius, me ne uerbum quidem in eam rem insumpisse, nec
unquam egre tuli, quod Latomi dialogum excudisset, cuius mo-
derationem utinam Leus esset imitatus, ut quod est eruditione infe-
rior, modestia fuisset saltem aequalis. Porro ideo tum usus sum
opera Hillenij, si mihi factorum meorum Leo reddenda est ratio, quod
Theodoricus negaret sibi esse opus. Porro quod tam plix sententia
tit de Capnione, deque Capitone, mihi sane uehementer probat.
Sed iterum non uere pessime sentire de Erasmo, de quo illi sen-
tunt optime, hac sane in parte haud multum illis tribues, illi en-

put impetens ueneno tinctis spiculis, p cuius honore illi nō
dubitarent subire capitis discrimē, tū eam factionē adiuuās,
quæ iam tot annis molit̄ extitū Capnioni. Retorquet i me,
q̄ uelut Aristarchus quispiam, censoriā uirgulā, etiā cū im-
perio exerceā in oēs, tanq̄ e cathedra p̄nunciāns, ueterū do-
gmata conuellā, nec ueteribus parcēs, nec neotericis, ne ec-
clesiastica quidē dogmata sinens itemerata, q̄ delirijs hære-
ticorū fauere uideat, q̄ ius q̄ddam mihi uendicē in theologi-
am, qui p̄ter me contemnā oīes. Hic ē catalogus laudum,
quas homo Christianæ modestiæ columen in me congerit.
Eas non grauabor oēs agnoscere, si docere possit, me quenq̄
omnino mortaliū unq̄ p̄æ me contempsisse. In theologia
nemo minus sibi sumpsit unq̄ q̄ ego, qui partē oīm intīmā,
hoc est, grammaticam mihi delegerim, sublimiora illa relin-
quens felicioribus. Nec in his ip̄is pronūcio, annotatiōes ap-
pello, non dogmata, & excutienda, p̄pono, non promo ora-
cula. Si dissentire alicubi a ueteribus, aut recētoribus, ē illis
nō parcere, hoc mihi cum multis atq̄ adeo cum Leo quoq̄
commune est. Cum lubet, libere dissentit ab Hieronymo, li-
bere ab Ambrosio, nec dubito quin multo frequentius a Ly-
rano, sifibusq̄ si detur occasio. Quam patrociner hæreticis,
suis locis aperietur. Non improbat opus meum, tantum
desiderat in me plusculū diligentiæ, plusculum modestiæ,
& forte nonnullis in locis, plusculū iudicij. Hęc si uera sunt,
quid opus erat tam seditioso tumultu nostrum opus incesse-
re: quando quod in me desiderat, nemo nō desiderat in Hie-
ronymo, & fortassis in Augusto. Exactam diligentiam
in opere tam grandī, tam uario, tanque perplexo iure deside-
rauerit Leus, si ipse in opere suo pusillo eam præstitit, in
quo tamen plus biennium defudauit, Quod quam sit exi-
guum tum demum apparuerit, si præfationes, si apologias,
mea sententiā non ob aliud in longum porrectas, quam ne
libellus nimium pusillus uideretur, si detrahas dialogismos,
in quibus mea recenset, postremo si detrahas ea quibus p̄-
ter causam mecum delitigat. Ne quid iterim de subditicij,
& iisdē subinde repetitis. Nam his quoq̄ rōnibus crescūt uo-

lumina per se pusilla. Sed meū opus uult periculosissimum
uideri, de q̄ nihilo plus erat periculi, q̄ fuerit in utriusq̄ tes-
tamenti uolumibus, nuper ex Aldina officina p̄fectis. Si-
quidē & illic conspicimus multa q̄ a n̄ra dissentiant lectio-
ne. Imo ni fallor aliquāto minus, cū meū opus p̄dierit tor-
nibus cōmunitū aduersus hmōi periculū, illud nudū exierit
& inerme, nullū secum adferens antidotū. Neq̄ tñ prorsus
dormitauimus, ut existimat Leus, neq̄ non libuisset oculis
alienis uti, si cui fuisset ociū attētius expēdendi libros alie-
nos. At uix inuenias tā amicos qui uelint, uix tā ociosos q̄
bus uacet id facere. Citius reperias inimicos q̄ carpant opus
æditū, q̄ amicos qui castigent edendū. Certe rogauim⁹ ami-
cos aliq̄ doctos, ut admonerēt, p̄sertim si quid ad Christia-
næ pietatis, aut fidei rem pertinere iudicarent. Qd̄ si quem
nouissem usq̄ adeo iudicij foelicis, ut quicq̄ ille p̄nuncias-
set placitur⁹ fuerit uniuersis, hūc imprimis adhibuissem i cō-
siliū. Nūc in tanta sniarij & ingeniorj uarietate, secus⁹ sum
qd̄ amiculis illis, q̄s dixi, meoq̄ aīo tum uideret optimum.
Pernegat Leus se quicq̄ unq̄ de me secus q̄ honorifice fuiss̄
se loquutū. Id si uerj est, demiror tam multos tot comedias
tam p̄babilr potuisse confingere, idq̄ magno cōsensu, cū ra-
ro secus etiā cōstent qui mentiunt. Sed huius rei satis cōsciū
sunt, ad q̄s Leus frequenter de me scripsit, & ita scripsit, ut
exhorrescerent animū tam capitāl̄ inimicū. Et tñ ut aliquo
tandē argumento cōuincerem illum nō semp honorifice de
me locutū, ptuli ep̄lam ip̄ius manu scriptā, in qua se uocat
ecclesiasticæ lectionis defensorē, me calumniatorē. Iam qd̄
loca q̄dā ex libris meis uelut in se dicta torquet tragicis uer-
bis exaggerans oīa, cogor rursus in illo desiderare pruden-
tiā, nō minus q̄ in eo desiderabā, cū locū ex apologia, q̄ La-
tomo rñdeo, nulla necessitate cōpulsus sibi uendicaret. Re-
citabo locū ex libello colloquiorj familiarium. Si cui forte
Lei liber ad manū non sit. A. Quid si unā aut alteram um-
brā adduxero? C. Licet, mō ne nigras umbras adduxeris.
A. Quid si. N. adduxero? C. Scotistam illū? A. Imo Sco-
tū si lubet. C. Age admitte, mō domi relinquat gryphos

sophisticos, mataeologias, sycophantias, superciliū, uirulen-
tias, risum sardonium, glorias Thraconicas, philautiam. A. Ci-
cius caudā reliquit. Quæso quid hic est, quod ad Leum pertine-
at, nisi uolens agnoscat ipse? An ille solus est Scotista, aut tã
insignis est Scotista, ut hac nota possit agnosci? Nec unquam in-
famis fuit Leus hoc nomine, quod gryphis admodum ualeret, qui
bus ipse non uidetur admodum multum tribuere. Cæterorum autem quod
est obsecro, quod non in plurimos ubique dici possit? Neque uero
Leus gente Scotus est, etiam si illic non de gente, sed de autore
loquor, unde Scotistæ dicunt. Cæterum quod additum est de cau-
da relinquenda, credere non poteram excusum, nisi libro, plato uel
dissem, nec adhuc dubito, quin ab alio quamquam sit additum. Nam
ipse non adfuit, cum excudere libellus. Et fortassis autorem hu-
ius cauilli reperiam. Tantum abest ut tale quicquam in Leum
proprie torserim. Immo cum Leus ipse mihi locum hunc obijceret
de cauda, non potui satis admirari, unde hoc esset profectum. Po-
stremo quid esse potest seditiosius, quam si quis usque caudæ faciat me-
tionem, continuo uideatur Britannos omnes impetisse. Quid lati-
nis sonet cauda, quæ de uiris loquimur, nouit etiam ipse Le-
us, qui mihi conuicti loco ingerit, quod parum habeam caudæ, homo
uirgineo pudore perditus. Sed finge id esse, quod nequaquam est, me
oblique uoluisse designare Leum, quid opus erat hoc orbem
perdere? Ut Louanij pauci sic fuerint interpretaturi, tot hominum
milia, nihil aliud suspicata fuissent, quam in genere dictum fuisse
theologum aliquem superciliosum, quales sunt nimium multi.
Et ex hoc loco, quam atrocem ille suscitatur tragœdiã. Addit alte-
rum ex eodem libello locum, quem putat non esse ferendum Christi-
anians auribus. Is ad hunc habet modum. Quid emolumentum
adferunt sibi inanes podici tergendo sunt utiles. Equidem
nouum quendam, cuius lingua malim ad hoc abuti. At ego nouum
ui quendam, cuius lingua nihil tutius sit abstergi, quam aconitum
folijs. Iste igitur dignus est, qui aconitum edat ardelio. Primum oro-
te lector quam spurcicius sit, si literator docens latine loquitur sic per-
scribat exemplum. Hic liber nulli rei utilis est, nisi tergedis na-
tibus. An tanta foeditas est eam corporis partem nominare, cum id quod
uulgo habet obscœnius nomen in euangelio uulua. Rogo cum

ludi fratij magistri pueris minant uirgas, nū ullis uident ob-
scœne loq, quod eam corporis partem nominant, quæ cedi
solet. An pudet eos q de naturis aniantium disputant, oēs
humani corporis partes suis noiare uocabul? At dices. Id il-
li faciunt docēdi grā. Et hīc latie loq doceo. Nū obscœnus
uideat, q lexicū scribēs explicet, qd Latinis declarent, quæ
uulgo habent dictu foeda uocabula. Sicut citra crimen tra-
ctat obscœnas corporis partes chirurgus, aut medicus, ita q
eas alicuius utilitatis gratia nominat, debet uacare crimine.
Lubens rogarim Leum, an nunq in conuiujs suorū ani-
mi grā audierit nominari caudæ uiril, aut posticæ partis uo-
cabulū etiam inter probos. Et ubi est quod in annotatione
xxxī. ex autore Hieronymo citauit, nullā humani partem
corpis, nō honeste noiari. Nō hīc patrocinator Cynicis, q
nihil arbitrant dictu foedū, qd re foedū non sit. Mihi placet
ōsonis uerecundia, quam hactenus mihi curę fuit obseruare,
etiam i libellis ad iocū lusumq; paratis. Hic certe non uideo
q̄c̄q; obscœnitatis. O diose magis q̄ obscœne dictū est in ui-
tulentam linguā, dignāq; quę ferro execta, sordidissimis uis-
ibus dedicetur. O lim adolescens, ut recordor, nauī uehebar,
in qua simul uehebat, ut fit, pmiscua hoīm multitudo. Ade-
rat inter hos Theologus qdam magni noīs, & in sacris cōtio-
nibus plēbi gratiosus, ordinis Dñicalis. Erat aut obeso cor-
pore. In hunc ueluti suauiter uiuentē complura scommata
coepit iacere nauita. Cūq; multa ridicule cōmemorasset, quę
uulgus iocari solet, in hos q prefecti sunt sacraz uirginum
collegijs, respondit Theologus, unū adhuc qddam sibi de-
esse ad commodam uitam, quod ille non commemorasset.
Protinus rogāte nauita, quid nam id esset, lingua inquit tua,
qua nates abstergeam. Ingens risus obortus, neq; cuiq; hoc
uisum est dictū obscœnius, cū in odiū maledicæ linguæ di-
ceretur. Vnde nō queo satis mirari, quos oculos habeat Le-
us, qui in his uerbis tam detestandam uideat obscœnitatem,
quæ tñ ipa nec dicunt meo noiē, & dicunt int pocula. Por-
ro cum ipa res clamitet, quicquid hoc est dicti, tortū esse in
Theologū quēpiā liguæ pccatis, cur hīc adeo cōmouet Le?

qui q̄ sit theologus nescio, ego sane nec apud Anglos, nec
apud Louaniēses auditū unq̄ hoc noīe celebrari. Dat ope-
rā linguis, theologos nō audit, ip̄e nō docet quicq̄ hui⁹ scho-
lasticæ theologiæ. Qd̄ si licet diuinare, cur nō poti⁹ suspicac̄
eē tortū in alterz illū uere sup̄ciliosum senē, ad hæc p̄fessioe
religiōis insignē, quē non puduit enarrantē mysteria sacro-
rū psalmorū hæc in publico, ac frequēti auditorio euomere, p̄-
ter oēm etiā occasionē. Faber & Erasmus conant̄ funditus
euertere ueteris æditiōis autoritatē. At nūc int̄ se pugnat̄.
Pugnabunt olim int̄ sese in p̄fundo tartari. Puduit hui⁹ tā
furiosæ uocis etiā illos, q̄ sunt eiusdem sodalitij, & qui ma-
xime studebant aliquid p̄texere, manifestæ hominis insanitiæ
r̄nderūt, ignoscendū, qd̄ hæc dixisset etiānum uuidus a p̄a-
dio largiore. Hoc cū recens accidisset, paulo añ q̄ libell⁹ col-
loquiorū excuderet, in hunc p̄babilisus erat tortū obliquum
scomma. Si tñ hoc scomma dici mereē, qd̄ in neminē iacitur
nomiatim, neq̄ quenq̄ carbone notat. Proinde demiror, q̄
illi stultissimā suspiciōnē iniecerit, quasi ardelionis uocabu-
lo Leum designarim. Vide quāta rez̄ humanaz̄ pestis sit,
lingua bonaz̄ rez̄ interpret mala. Nam ip̄e mihi fassus est
se non ex sua lectione, ut cui non uacet mea legere, nisi cū
libet carpere, sed ex aliorū indicio deprehendisse. At qui libel-
lum eum nunquā agnouit, tametsi ificior quædam eē quon-
dam non quidē a me descripta, sed tñ aut excepta, aut excer-
pta. Ceterz̄ quid habuerim gratiæ ei, qui tales nugas euulga-
uit, abunde testis ē n̄ra in libellum p̄fatio. Et tñ Leus tot
spurcicies, tot uirulentias, tot scurrilitates, tot latrinarias sor-
des hic iculcat, ac si scripsissem obsceniora iocis Priapeis.
Quin & nomen ardelionis inuertit, quasi sic allusum sit ad
ip̄ius nomen, elemēto inquit primo a fine mutato, qd̄ quid
libi uelit, disperiā, si nunc etiam, loco terq̄ quaterq̄ relecto,
intelligā. tantū abest, ut tale quippiā opa dedita commētus
sim. Nec his contentus, obijcit mihi, q̄ in familiari quadam
ep̄la ad Budæum, questus sim de q̄dam mihi uehement̄ mo-
lesto, q̄ in ep̄la ad Rossensem episcopū scripserim, quendā
natū ad sycophantias, admirans eum frequēnt̄ accedere ad

mensam dñicam, consciū sibi tā graui ter laesae famae pximi.
Et tñ in neutra nomen exprimo, neq; designo quēq; nois
usq; adeo insignibus, ut q̄sq; graui ter laesus uideri possit, nisi
q̄ sese pdiderit. Quid aut, an non licet gaudia, curasq; nras
in sinū amicorū per lras ceu cōfabulantes effundere? Hæc di
cere poteram, etiam si de illo questus essem. An sim, nihil ē
mihi necesse uel agnoscere, uel negare. Iam in mea ad ep̄m
Roffensem epla, querit sibi impingi sacrilegij crimen, q̄ in
dignus adeat mensam dñicam. De me pnūcio, non de illo.
Ac plaricū sunt adeo præpostere religiosi, ut si cogēte fame
mane sumpsisset ientaculū, aut noctu rem habuissent cū pu
ella, deinde ad mensam dñicam adirent, uerent, ne subito
uiuis terra dehisceret. Ceterū cū pertinacibus odijs nihil nō
moliant in frēm, cū uirulentis linguæ spiculis famā, ac uitā
illius impetant, qđ est illis quæ mō dixi non paulo grauius,
tñ ueluti puri, putiq; contrectant corpus dñicum. Videlicet
blandit illis odiū, sed hanc excusationem si recipimus, absol
uemus & ueneficos. Qui tam rabiose blaterat in me, quē
admodū mō narratū est, id qđ non raro fecit, & apud pp̄m
publice, & in colloquijs priuatim, fere cotidie consecrat cor
pus dñicū, nec unq; studuit reconciliari mihi. Non tam me
sugit, q̄ credit Leus, q̄ amice de me prædicarit. Porro qua
les eplas ille scripserit amicis, si nesciam, non difficile sit ex
his apologijs & annotationibus coniecturā facere. Iā qđ me
monachū appellat, dissimularem nisi toties repereret, toties
inculcaret. Atq; quos hīc monachos appellat, apđ Anglos
etiam uulgo dicunt Canonici, q̄s Pontificū leges non aliter
uolūt monachorū noie comprehendī, q̄ si qđ sit fauoris, qđ
dilatato nois consortio ad hos quoq; perueniat. Certe diuus
Augustinus nusq; suos conuictores, unde hæc sodalitas du
cit originem monachos appellat. Quod si rerum oim com
munio monachos facit, monachos appellemus ap̄los. & q̄
nascentis ecclīe primordijs cum aplis uersabant. Sigdem
his legitimus oīa fuisse communia. Nam castitas, & obediē
tia sunt ill cū ceteris sacerdotibus, q̄s hodie sæculares appel
lant, communes. Non hīc adducam, qđ uerissime possum,

me nō alligari ea p̄fessione, quā mihi meoptē iudicio nō de-
legerim, sed ad quā adolescens tutorū uolentiā technis con-
iuncta sim adactus, reclamās ac repugnans, non qđ damnē
honestissimū institutū, sed qđ & tum sentiebā, & nūc recti-
us intelligo, genus hoc uitæ, nec huic īgenio, nec huic cor-
pusculo cōgruere. A lioqui nō aliū erat olim ordo in ecclīa
Chriana, uel antiquior, uel honoratior. Cultus hic q̄ nunc
utunt̄ isti, olim fuit ep̄orū. Si quis exquirat antiquitates, cō-
periet ecclīas cathedralēs plerasq; hui⁹ generis Canonicos
habuisse. Testat̄ hoc ecclīa Lateranensis, recentis etiānum
structuræ sellis, nō paucis adhuc superstītibus, qui uiderint
illic hoc seu monachorū, seu Canonicorū genus. Et hui⁹ ec-
clesiæ titulū gerit, summus ille Ro. ep̄us, nec aliō cultu sese
ostentat, cū ornari uult maxime ad habitū pontificiū. Non
igit̄ me pudeat huius ordīs, nisi corpis imbecillitas, me se-
gregaret ab illorū collegijs. Nam ijs qui suauit̄ uiuunt inter
istos a lris alienissimos, nec futurus sim bellus cōpotor, nec
gratus congerro. Rursus ijs qui regulæ suæ constitutionib; q;
sunt tenaciores, grauis ac molestus sim futurus, primum ma-
gno alendus, deinde fortassis exēplo meo segniores reddi-
turus infirmos, qui hoc uolēt sibi licere, qđ me facere coge-
ret corpusculi necessitas. Ita fieret, ut nec illis satisfacerē, nec
ipse meis studijs sufficerem. Itaq; cōprobante ep̄o cui sub-
imus, cōprobantibus ordīs primoribus olim subduxi me a
collegiorū cōsortio, nō ut licentius uiuerē, sed ut liberius ua-
carem bonis lris, nulli molestus, oībus tñ utilis, quod qđem
eēt in me sitū. Qđ si quid oīno debet orbis Christian⁹ meis
lucubratiōibus, si quis factus est meis scriptis uel melior uel
eruditior, nō debet improbare meū hoc cōsiliū. Nec iterim
me latet, quid hic agat Leus. Impingere uult inuidiā recti
cultus. At interim aut ignorat, aut nō memīt huius generis
canonicos, qui e Britāniā Romā adēūt, statim ut ad iter ac-
cingunt sese, ueste sacerdotali tegere lineā, q̄sdam ita uersa-
ri Romæ etiā annos aliq̄t, nulla pontificis autoritate inter-
ueniēte. Sili cultu domū redeūt, & inē suos obambulantes
tā diu seruāt, donec redeāt in monasteriū, Id nos & Romæ

uidimus & in Anglia. Quāq̄ aut̄ haud nesciā, quātula religi
onis portio sit cult⁹, tñ qđ illi faciūt, absq; pōtificis uenia, id
ego nūq̄ erā factur⁹, nisi me necessitas huc cōpulisset, nō qđ
existimē magnope referre, qđ cultu q̄ Ch̄so seruiat, sed qđ
nō existimārē aduersus stimulū esse calcitrandū, hoc est, pū
gnandū cū op̄ione uulgi, altius īfixa, q̄ ut reuelli possit. Hu
ius rei mihi satis est reddere rōnē ep̄o, ac primorib⁹ meis, sū
moq; pōtifici. Nec em̄ debeo, nec possum oib⁹. Et qui p̄bi
uiri sunt, ijs satis eē debet, qđ utar eo cultu, q̄ satisfacit sūmo
pōtifici, cæterisq; qb⁹ debeo uitæ meæ rōnē reddere. Porro
qđ min⁹ redierim ad pristinū cultū, illud p̄cipue fuit in cā, ne
duplicaret̄ offendiculū imbecillium, qb⁹ rectius cōsuluisset
Leus, si hui⁹ rei nō memisset. Nā ut ml̄ti sunt qui rē norūt,
ita plures qui nesciūt. Nūc quid aliud agit Leus, q̄ re lati⁹
sparsa, fortasse q̄rundā aīos irritabit, ut id spōte facere cupi
ant, qđ ego feci iuit⁹, magnoq; meo malo. Neq; em̄ me p̄re
rit, qđ mihi fuerit inutile, & ad rem augendā, & ad op̄ionis dī
gnitatē, res p̄ se tā nullius momenti. Neq; tñ ulli unq̄ autor
sui, aut futur⁹ sum, ut eo se uolēs conijciat, qđ me impulit ne
cessitas. Nec alia cā fuit, cur desierim hūc titulum p̄figere li
bris meis, nisi ut pauciorib⁹ eēm offendiculo. Qua quidē in
re, q̄nto ciuiliior sūm⁹ pōtifex, q̄ Leus, qui ne in diplomatis
quidē reliquis, etiā si cōtīgat ep̄atus, uult hui⁹ īfelicitatis mee
fieri mētionē. Sed Leus nihil sibi putauit p̄termittendū, qđ
ad odiū mei p̄tineret. Et tñ cū ob hāc cām mihi Leus obtre
ctarit apud ml̄tos, nunq̄ tñ uel uerbo corā admonuit, ne tū
quidē cū eēt inē nos satis arcta familiaritas, haud satis meor
ūlituti sui, qui tū solet uociferari apud eccl̄iam, posteaq; se
mel atq; iterū admonuit frustra. Verū hac de re fortasse co
piofi⁹ alias calūnijs hoīm r̄ndebit. Nunc ad reliq; p̄pero. De
minis satis opinor r̄ndi in ep̄la ad Thomā Lupsetū, qđ ī res
quid fingo, p̄cor ut piaculū hoc ī meū recidat caput. Et olim
res sua spōte liq̄bit ex meis ad amicos ep̄lis. Leus negat ip̄e
dimētō fore se, qđ min⁹ umbra mea requiescat in pace, si mo
ri cōtigerit, ego me polliceor īpedimētō futurū, qđ quidē erit
ī me, ne quid illi uiuo sec⁹ accidat, qđ ip̄e uelit. Optat satis sū

cto quietē, oprat uiuo mētē saniorē. Ego ne ubiq; sim i gra-
tū illi, tantū dē opto uicissim ipi. Absit at ut tale exēplū me
autore i repat, nō dicā i eccliam, sed i mūdū. Qd si fiat, nihil
de pcor, q̄ min⁹ eueniat qd Leus futurū uaticinat, ut poste-
ritas oīs, nomē Erasmi ceu luem pestiq; exeret. Ceterū si
Germani pnt amare Leum, id illis p me licebit, siue milites
sint, siue docti, q̄q; nihil uetat eundē & doctū esse & militē.
Vex hęc facili⁹ i petraisset, si cōtrouersia hęc tractasset ciui
li⁹. Mti sunt nō solū i Germania, uerētia i Italia, i Gallia, i
Anglia, fortassis & i Hispania, q̄ sibi uident cōpisse nōni-
hil fruct⁹ ex meis lucubratiōib⁹, q̄ q̄lescūq; sunt meę lra, tm̄
i his gaudēt noīari. A b his nescio quib⁹ anis legent hęc lau-
des, q̄s Leus i me congerit, nō citra cōtumeliā illorū. Negat
se didicisse pugnare. At qui pugnacissimū eē testat hic libel-
lus. Quid em aliud loquit, q̄ laxa, q̄ enses, q̄ sagittas. Si cuiq;
eēm inimic⁹ seni, tāq; sim ipi⁹, ut homicidiū nō horreā, mo-
tutū, nō uterer alijs telis i illū, q̄ sic uirulēto libro. Nō tā ma-
le sentio de Leo, ut suspicer hoc aīo hęc ab illo scripta, tm̄ nō
pauci sūt, neq; me grādiōres & firmiore corpis ualitudine, q̄s
hęc tā uiolenta, tāq; seditiosa, possint ad mortē adigere. Me-
ne tātulū quidē cōmouēt, ut sim ab honestis studijs cessatu-
rus. Illud molestū ē, bonā operam i his rixis male collocare.
Addit se nō de p̄cari mortē i cā tā pia. Sperat opior marty-
riū gloriā. Eā p me sane nō asseqt. A it n̄ dubitatuos hoīes,
quin si quid illi acciderit, id me autore patratū esse. Atq; ut
mibi rē tā atrocē impingat, abūde fatis eē putat, qd hoc dixē-
rit. Tātū putat eē pōderis apd oēs ipi⁹ assueratōi q̄uis nude.
Nihil ē op⁹ syngraphis, nihil argumētis, nihil testib⁹. Vnū
illud fatis ē, ^{au^o r^o q̄ a.} Spero nihil illi deteri⁹ euenturū ex me,
q̄ qd ipse sibi cōflauit suo libello, ut graues ac docti uiri non
optie de Leo sentiat, ut qui bōas adamāt lras Leū oderit, ue-
xillifere aduersē factiōis. Si quid acciderit Leo, nemo nō du-
bitabit quin autore Erasmo acciderit, q̄ si hic libell⁹ non satis
idone⁹ sit, qui mltos i Leū iritet, nō apd Germanos tm̄, ue-
rētia apd Anglos, qui sua referre putāt, ut Erasmi fama sit
illibata. Et rei p se atroci, addidit etiā odij nō nihil. Exierat li-
bell⁹, excusari potat, Vicit ira iuuenē, istigat⁹ exarsit imode

fatius. At ædito tali uolamine ultro insultat quasi re be-
ne gesta. Mittit mihi dono libellum cū præfatiūcula, ut ipi
uidetur falsa, cum nihil scribi possit iēptius. Curat codicem
in pluribus bibliothecis reponendū, præsertim monasterio
rum, tanq̄ rem sacram, ac cedro dignam. Mittit eū regibus,
ep̄is, & cardinalibus. Mittit etiam ips, q̄s mihi nouerat itima
necessitudie coniūctos, uelut exprobrans illi suū de Erasmo
triūphū. Hęc cū ip̄e faciat, arbitrat̄ neminē illi fore iratū, nisi
me impulsore. Vtinā Leus cū hæc scriberet, cū hæc faceret,
tā laborasset in coercēda bili sua, q̄ mihi laborādū est i sedā-
do dolore alieno. Negat se q̄c̄q̄ timere sibi a doctis, nimiz
aut suauit̄ sibi placens, & ip̄ediō fidens opi suo, aut pessime
senties de doctis oibus, q̄bus existimat opus tam iūmice, tā
seditiose scriptū, nō em̄ addā i doctū, pbatū iri. Si calamū suū
ad eruditorū iudiciū moderatus eēt, m̄to aliē scripsisset. Sed
hoc tropo uoluit illi simul & blādiri, & minari. Blādiri, q̄ bñ
sentiret de illorū eq̄tate. Minari, cauerēt, ne si mutirēt aduer-
sus hūc libellū, p̄tinus Lei calcō iter i doctos scriberet. Illū
obit̄ nō satis itelligo qd sibi uelit, qd ait, qd militibus cū bal-
neis. Cū nō alia gēs balneis eq̄ue gaudeat atq̄ Germanorū,
nisi forte nihil iteresse putat iter militē & canē. Stomachū
alicubi, q̄ in duabus ep̄lis irreuerētī ip̄m tractē. Cū, ut nihil
aliū, sit sacerdos chr̄i. Atq̄ utinā ip̄e memisset monitorū Ioā-
nis Coleti, q̄ ut uir erat pure Chr̄ian⁹, iter multa & hoc illū
admonuit suis lris, h̄ret etatis meę rōnem, tribueret aliqd̄ tot
uigilijs in publicā studiorū utilitatē exātlati. Neq̄ dubito,
q̄n a ceteris amicis doctis & grauib⁹ audierit aut eadē, aut his
silia. At is suo aīo maluit obseq̄, q̄ amico cōsilio. Nō eleua-
bo Lei dignitatē, nō dicā, nisi qd ip̄e fatebit̄ eē uerū. Iuuenis
est, haçten⁹ nullo isigni officio cultoribus lras̄ cōmēdatus,
in re theologica nec summū, ut op̄ior, habet gradū, nec ip̄e si-
bi q̄c̄q̄ ultra mediocritatē uēdicat, nullo publico mūere fun-
git̄. At q̄pro cū sup̄cilio mecū agit ubiq̄, ut obiurgat, ut isul-
tat, ut cēset, ut p̄cellit, ut reuocat, ut minitat̄, ut p̄berat, ut il-
ludit salib⁹, ut naso suspēdit, ut taxat cauillis. Credat hospes
seuer⁹ mḡim castigare discipulū puer⁹, credat ueteranū ali-

quē ac primariū theologū p̄ire iuueni, credat isignē ep̄m, aut
Cardinalē eximiū plabeū homūcionē admonere. In calce
op̄is uix sibi tēperat, qn̄ summū p̄ōtificē, uelut in specula sua
dormitantē cōuitijs exp̄gefaciat. Paul⁹ nō uult ep̄m in rep̄
hendēdo grege uolētioris eē liguē. Id em̄ Hieronym⁹ iter
prat̄ esse *πλιπτηρ*. Et tā ferocit̄ Erasmiū flagellat Leus, iuue
nis senē, ne cætera cōferā, ut uelut e sublimi deridet ac despi
cit, ut liberis cōuitijs tanq̄ de plauastro ludēs uelut in uernā
aut parasitū suum debacchat. Deniq; p̄cat̄ mihi, ut deus bo
næ mētis ac pacis sp̄m mihi īsp̄ret, ut īgeniū meū uertā ad
ædificatiōnē eccl̄iæ dei potius q̄ in destructiōnē. Qd̄ ni re
sipiscā, ait alibi se uelle lugere fr̄em īsanientē. Qd̄ optat ha
cten⁹ mihi fuit in uotis, an successerit nescio. A liq; si mihi
cordi fuisset augere rē, si pare dignitatē, patebat alia uia lōge
tū breuior, tū facilior. Multa trāsileā oportet alioqui nullū
eēt habitura sinē rixatio. A deo nihil ille nō torq̄t ad calūniā,
nihil nō exaggerat, nō absq; graui tēdio loquacitatis. Negat
se uelle mihi æquari, ni quædā accesserit mihi q̄ desunt. Hoc
ut uerū esse fateor, ita modesti⁹ alē q̄sp̄iā de illo poterat idē
p̄dicare. A it se nūc primū fecisse piculū, quid possit calamo.
Certe ex hoc gustu licebit cōiicere, q̄ modesti⁹, q̄ ciuilis sit
futur⁹ in cæteris. Tot mihi sunt ædita uolumia, qd̄ etiā iu
ueni, neq; diffiteor, lusim⁹ alicubi liberi⁹, fortassis ad hoc ui
tij natura priores. At emoriā si in oibus q̄ scripsi, tantū est
stomachi, tantū amarulentia, quantū in his duabus apolo
gijis. Multa p̄negat se mihi dixisse, q̄ tam memi illū dixisse q̄
memi me heri pransum eē, neq; sunt eiufmodi, ut magnope
retulerit illa cōfingere. Sum at̄ mēoria p̄ditus, si nō p̄digio
sa, certe nō malæ fidei. Nolim illi uanitat̄is notam inurere,
quā toties impingit mihi p̄ter cām. Illud malo rōcinari, fa
bularū quas miscet in familiaribus colloquijs parū memisse.
Proinde consultū censeo, si quis uelit cū illo rem seriā age
re, tabulas ac testes legitimos adhibeat. Alioqui si cum uult
impingere quippiā, fat̄ habet dixisse, nō dubium quin hoc
Erasmo autore sit factū, rursus ubi nō est cōmodum agno
scere, quod illi uicissim̄ intendit̄, satis eē putat dixisse. Id uerū

ro Leus negat, & si qđ sibi permittit, idem permittent ceteri, nimirum uicit oēm causam. Addit apđ A tensem uno atq; altero mense fuisse librū annotationū, ut mihi si uellet faceret copią, opior id sentiens, A tensi fuisse in manu, si uoluisset Leus. Imo A tensis aiebat hac lege sibi creditū librum nec cuiq; faceret cōem. Qđ si Leus uolebat mihi copią fieri, poterat illud per se facere. Quanq̄ nō hic tm̄ sibi non constat, subinde uacillat, & in aqua, qđ aiunt, hæret. in p̄fatione scribit toto anno librū a me flagitatū, quē toties iculcat apđ me fuisse. A licubi pauca quædā desiderat in opere meo, rursus alibi factat tot annotationes maximī momenti. A licubi nō improbat industriā meā, alias negat esse meū uel græca castigare uel latina. Quodā in loco non improbat, si qs conferat exemplaria græca cū latinis, mō id fiat sobrie, cōtra alibi fidem in totū abrogat græcis uolumibus. Qđ si sobrie sunt confertenda exemplaria, qđ magis sobrie possit fieri, q̄ ego feci, qui totā æditionē uulgatā itactam relinq;. Nūc deniq; suas annotationes, & iēptiores uocat, q̄ ut quisq; eas sibi uelit asserere, A libi rursus tm̄ illis tribuit, ut periclitatura fuerit religio Ch̄riana, nisi ille, pdissent in lucē. Nūc multis argumētis psuadere nitit, se grauissimis causis adactū, ut euulget suas annotationes, etiā post alterā æditionē noui testamētī, mox deierat se nūq; æditurū fuisse, nisi p me cōpulsus. Nūc me facit oibus technis isidiantē suo libro. Idē alias asseuerat apđ me sp̄ fuisse. Nōnunq; obsecrat me, ut errorū meorū canā palinodiā. Rursus alicubi exprobrat mihi, qđ nō p̄dui me recātare quædā, q̄ in priore scripserā æditione. Interdū ait me toto orbe notū, apđ summates ac doctos uiros plurimū habere pōderis. Interdū facit adeo uilē & contemptū, ut nec apđ Anglos, nec hic ullū habeā amicū, negās quencq; fore q̄ tali credat auctori. Innumera sunt huius gnis, quæ multū uideant abesse, ab illa simplici ueritatis orone. Quæ hæc sint molesta lectori, uel ex meīpo cōiecturā facio. Sed quæ admodū puerile fuisset ad oīa rīdere, ita cōmittere nō debui, ut q̄qd ille in me cōgessit, tacitus agnoscerē. Depuli calūniā alicubi, nusq; regessi. Nūc tui arbitrij facio cādide lector

utri malis habere fidē, & quotā opis mei portionē Leo debe-
re uelis. Mihi satis ē semel ut res habet narrasse. Nec ē ani-
mus iterū hmōi cōtentiōib⁹ aquā inanit̄ cōsumere. Si Leus
me repeter conuitijs, prædico me nō responsurū. Sin argu-
mentis ager, ut par est inter eruditōs agi, non deero mihi
mea uirili. Non opior quicq̄ hactenus a me dictū, qđ cuiq̄
uideri possit contumeliosum. Eat nunc Leus & me calidit̄
simū bellatorem uocet, qui tam atrocibus conuitijs ipetit⁹,
tam moderate responderim, nisi forte conuitiū esse nega-
bit, quod subinde mendacissimū, qđ ingratiſſimum. qđ alijs
atq̄ alijs hoc genus nominibus me compellat, cum ipse dua-
bus illis ep̄is, q̄s existimat esse uehement̄ p̄caces, nihil illi im-
pingā, præter gl̄iæ famē, cū idē impingat Hieronymus A u-
gustino, iam ep̄o, qđ ego iuueni, & nihil aliud q̄ Eduardo
Leo. Nā sacerdotiū hodie turba sacerdotū euiluit apđ uul-
gus. Nec tñ illud interim studio fuit, ut placarē Leū. Mihi
satis est, si lector æquus & integer placatus est. Leo nō prius
conabor satisfacere, q̄ iram qua totus nūc feruet, quā odium
qđ nusquam nō spirat, posuerit. Sub hæc accingor ad illius
annotatiōes, in quib⁹ tñ ita moderabor orōnem, ut ingenuē
fatear, sicubi lapsus ero, nec i gratū agam, si quid recte Leus
admonuit, neq̄ sinā tñ illū auferre, quicquid ille uel pridem
scripsit in suis annotatiōib⁹, quarū mihi nō ē facta copia, uel
nup̄ addidit, siue ex sese, siue ex meis posterioribus, nec usq̄
regerā in illū conuitia, aut seditiosos clamores, q̄s aliquies q̄
p̄ter rem excitet, res ip̄a declarabit. Interim obsecro te lector
quisquis es, ut sniam tuam suspēdas paulisper. Nā ut hæc li-
cebat ex tpe effundere, ita dieꝝ aliq̄t̄ spacio fuerit opus alte-
ri parti, p̄pter collationē locorū. Et tñ huic negotio nō da-
bunt nisi decē aut undecim ad summū dies, cū ille pl⁹ bien-
nio adornarit sua. Et tñ non paulo difficilius ē depellere ca-
lumnā, q̄ impingere. Malim mihi pacē, q̄ bellū. Qđ si pu-
gnandū est, malim aliud argumentū, & Iacobo fabro suum
antagonistā inuideo. Verū quid faciā, si his fatis sum natus,
Sit igit̄ hic primi uoluminis finis.

91204142

AD LECTO

R E M.

Quisquis faues bonis literis, aut aliquid fauoris deberi putas Erasmo, qui tantis sudoribus certe conatus est, de bonis literis bene mereri, oro, atque obtestor, ne quis in Eduardum Leum conuictis debacchet, quod iam nunc uideo quosdam aggressos. Qualis sit illius in me liber, nemo non uidet. Sed mihi curae est perpetuo tueri modestiae laudem, quam mihi doctorum hominum suffragia tribuunt hactenus, uel inuito Leo. Non uidebor mihi superior, nisi hominem argumentis, deinde etiam moderatioe uicero. Hanc laudem qui mihi non inuidet, temperent a maledictis in illum congerendis, sed multo magis in gentem. Mihi cum Leo certamen est, cum gente summa necessitudo. De Leo si quis pariter honorifice sensurus est, ipse suo libello debet imputare. Genti pariter ut omnes eruditi faueant, quae tot habeat uiros in omni literarum genere praecellentes, quae principes habeat, sic toto peccatore fauentes melioribus studiis, ut si similes haberemus apud nos, non impune sic apud populum uociferarentur stolidi quidam. Bene uale.

Coloniae in aedibus Eucharij Ceruicorni,
Anno uirginei partus. M. D. XX,
mense Martio,